

SEYYİD AHMED EL-HÂŞİMÎ VE MUHTÂRÜ'L-EHÂDÎSÎ'N-NEBEVİYYE VE'L-HİKEMÎ'L-MUHAMMEDİYYE İSİMLİ ESERİNİN HADİS İLMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ THE EVALUATION OF SAYYID AHMAD AL-HASHEMI AND MUHTAR AL-AHADIS AL-NABAWIYYAH VEL- HIKAMI AL-MUHAMMEDIYYAH IN TERMS OF HADITH SCIENCES

Geliş Tarihi: 26.01.2021 Kabul Tarihi: 06.08.2021

✉ ABDULVASIF ERASLAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ

BATMAN ÜNİVERSİTESİ

İSLAMİ İLİMLER FAKÜLTESİ

orcid.org/0000-0002-5061-1112

abdulvasiferaslan@gmail.com

ÖZ

Hadisler, mütekaddimun dönemde kayıt altına alınıp tasnif edilmiştir. Daha sonra bu eser ve hadisler çerçevesinde şerh ve derleme türü çalışmalar yapılmıştır. Hadisleri kısa sürede bulmak, onlardan faydalanmayı artırmak ve bunu kolaylaştırmak için farklı nitelikte eserler yazılmıştır. Hadisleri ilk harfine göre sıralayan alfabetik nitelikteki eserler bu türdendir. Mısırlı Seyyid Ahmed el-Hâşimî'ye ait olan *Muhtârü'l-ehâdîsî'n-nebeviyye ve'l-hikemî'l-muhammediyye* isimli eser de bu türden bir çalışmadır. Farklı dillere çevirisi yapılan bu eser, ülkemizde bazı medreseler başta olmak üzere çeşitli gruplar tarafından ders kitabı olarak okutulmaktadır. Geniş bir kitleye hitap etmesi, bu eserin hadis ilimleri çerçevesinde incelenmesini gerekli kılmıştır. Eserde yer alan rivayetler, tarafımızca incelenmiş, müellifin muhtemel hadis kaynağı veya kaynakları irdelenmiştir. Daha çok terğîb ve terhîb niteliği taşıdığından eserde yer alan rivayetlerden sadece mevzu olanlara dikkat çekilmiş ve bu tür rivayetlere çalışmada yer verilmiştir. Bu bağlamda *Muhtâr*'da yer alan rivayetler içerisinde Gumârî ve Elbânî'nin mevzu olduğuna hükmettiği rivayetler, alfabetik sıraya göre dizilmiş ve numaralandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, *Muhtârü'l-ehâdîs*, Hâşimî, Gumârî, Elbânî.

ABSTRACT

The hadiths were recorded and classified in the Mutaqaddimün Scholars period. Later, within the framework of these works and hadiths, commentary and compilation studies were carried out. Various works have been written in order to find the hadiths in a short time, to increase the benefit of them and to make it easier. Alphabetical works that list the hadiths according to their first letter are of this type. In the contemporary period, the work named Mukhtar al-Ahadith al-Nabawiyah wal-Hikami al-Muhammediyyah, which belongs to the Egyptian researcher writer Sayyid Ahmad Al-Hashemi, is such a work. This work, which has been translated into different languages, is taught as a textbook by various groups, especially in some *madrasahs* in our country. The fact that it appeals to a wide audience necessitated the examination of this work within the framework of hadith studies. The narrations in the work were examined by us, and the possible hadith source or sources of the author were studied. Since the work has the characteristics of *targhib* and *tarhib*, attention was drawn to the narrations in the work in question, only the *mawzu*' ones, and such narrations were included in the study. In this context, among the narrations in Mukhtar, the narrations that al-Ghumari and al-Albani judged to be the *mawzu*' were arranged and numbered in alphabetical order.

Keywords: Hadith, Mukhtar al-Ahadith, Al-Hashemi, Al-Ghumari, Al-Albani.

THE EVALUATION OF SAYYID AHMAD AL-HASHEMI AND MUKHTAR AL-AHADITH AL-NABAWIYYAH WAL-HIKAMI AL-MUHAMMEDIYYAH IN TERMS OF HADITH SCIENCES

SUMMARY

In the period after the process of publishing hadith narrations, some authors brought together hadiths with various qualities and compiled them into books. In order to make it easier to benefit from these works, the hadiths were removed and the hadith texts were brought to the fore and designed in alphabetical order. The writing of such studies, of which we have come across examples since the tenth century of the Hijri calendar, continues in our century, as well. One of them is the work called *Mukhtar al-Ahadith al-Nabawiyyah wal-Hikami al-Muhammediyyah*, which is the subject of our study and belongs to Sayyid Ahmad Al-Hashemi.

On the cover of the printed book, it is stated that the work contains 2000 narrations mentioned in reliable hadith sources (*Kutub al-Sittah*). However, we have determined that the judgment in the form of “reliable hadith sources” and the number 2000 in this statement are problematic and do not reflect the truth. We have found that the number of narrations in the work is 1579. While the total number of his narrations in *Kutub al-Sittah* is 837, the number of those included in other works is 742. Therefore, about half of the narrations in the work are in hadith sources other than *Kutub al-Sittah*.

Al-Hashemi did not take any criteria into account in the reference of hadiths. Random references can cause confusion in the reader of the work. Sometimes reference is made to the work, while sometimes reference is made to the author of the work.

The narrations in the work were compared with the hadiths in *al-Jami' al-Saghir* by Al-Suyuti. As a result, the 100% sameness of both the method, the narration texts and the references have led us to the conclusion that the source of Al-Hashemi's narrations in *Mukhtar al-Ahadith* is *al-Jami' al-Saghir*. However, Al-Hashemi did not include any information about this in his work. Therefore, Al-Hashemi's sources in *Mukhtar al-Ahadith* are the same as Al-Suyuti's sources in *al-Jami' al-Saghir*.

Since the sources of Al-Hashemi also constitute the sources Al-Suyuti, the evaluations about the sources of this work will also be in question for *Mukhtar*. Although Al-Suyuti stated that he did not include the narrations of liars or fabricators of hadith in the introduction of his work, it was seen that this statement did not go beyond a claim and did not adhere to it. Therefore, although some narrations in *al-Jami' al-Saghir* are generally *sahih* and *hasen* according to Al-Suyuti, they may be weak or subject to other scholars. As a matter of fact, Abu Guddah (b. 1997) stated that the fake transmissions that Al-Suyuti included in this work was not few. Al-Ghumari also attributed Al-Suyuti's inclusion of some fabricated hadiths in *al-Jami' al-Saghir* to his being *mutasahil/excessive transmitter*. The authenticity of the hadiths in *al-Jami' al-Saghir* by Al-Suyuti and the authenticity of the hadiths in Al-Hashemi's *Mukhtar al-Ahadith* are parallel to each other.

Most of the narrations in *Mukhtar al-Ahadith* are related to *tarhib/* encouragement and *tarhib/avoid*. Since weak hadiths can be used on these subjects, we tried to concentrate and identify the narrations in this work that were judged to be *mawzu'/fabrication*. We tried to evaluate the authenticity of the hadiths in *Mukhtar al-Ahadith* through the studies written about *al-Jami' al-Saghir*. Since Al-Munavi in his work called *Fayz al-Qadir*, Al-Ghumari in his work named *al-Mughir* and Al-Albani in his work named *Zaif al-Cami al-Saghir* include information about the accuracy of the narrations of *al-Jami' al-Saghir*, which is also mentioned in *Mukhtar al-Ahadith*, we have give place to these works in the center. Al-Ghumari in his work named *al-Mughir* also concluded that 459 narrations in *al-Jami' al-Saghir* are *mawzu'*. 58 of these narrations are mentioned in *Mukhtar al-Ahadith*. Al-Ghumari concluded that 55 of these narrations were fabrications. The majority of the narrations that Al-Ghumari consider as *mawzu'* consist of the narrations that Al-Munavi and Al-Albani also consider as *mawzu'*. Al-Albani, on the other hand, concluded that 118 of the narrations in the work in question were the *mawzu'*. Although there are narrations that both or all three scholars have jointly decided that it is the *mawzu'*, there are also narrations that each of them is alone in the judgment given. As a result, the number of narrations in *Mukhtar al-Ahadith*, which was judged to be *mawzu'/fabrication* of at least one scholar, was determined as 133. Although *Mukhtar al-Ahadith* contains narrations about *tarhib* and *tarhib* rather than *ahkam/* judgments, it is not correct to use *mawzu'* narrations on such matters. Therefore, it is necessary to draw attention to all of the 133 narrations that were judged to be *mawzu'* in question while reading this work, or at least to the narrations that all three scholars or two of them agreed to be *mawzu'*.

GİRİŞ

Hadis rivayetlerinin kitaplaşma sürecinden sonraki dönemde bazı müellifler çeşitli niteliklere sahip hadisleri bir araya getirerek kitaplaştırmışlardır. Bu eserlerden faydalanmayı kolaylaştırmak için de senedler hazırlanmış, hadis metinleri ön plana çıkarılarak alfabetik sıraya göre tasarlanmıştır.¹ İnsanların pratik ihtiyaçlarının karşılanması amaçlayan derleme niteliğindeki bu tür eserler farklı özelliklere sahip olabilmektedirler. Hicrî onuncu asırdan itibaren örneklerine rastladığımız bu tür çalışmaların yazımına asrımızda da devam edilmiştir. Bunlardan biri de çalışmamıza konu olan ve Seyyid Ahmed el-Hâşimî'ye ait olan *Muhtârü'l-ehâdîsi'n-nebevîyye ve'l-hikemi'l-Muhammediyye* isimli eserdir.

Hâşimî, hadisleri seçerken toplumsal ihtiyaçları göz önünde bulundurduğunu ve “el-Câmîatü'l-İslâmiyye”nin talebi doğrultusunda alfabetik olarak kaleme aldığını ifade etmiştir.² Eser bir taraftan ders kitabı olarak öğrencilerin, diğer taraftan da halkın istifade edebileceği bir niteliğe sahiptir. Eserde yer alan rivayetlerin alfabetik olarak sıralanması, baş kısmı bilinen bir hadisin çabucak bulunması yönünde kolaylık sağlamaktadır. Ayrıca bu eserde yer alan rivayetlerin (birkaçı istisna) kısa ve özlü olması, bunların ezberlenmesini kolaylaştırmaktadır.

Muhtârü'l-ehâdîs'in başta ülkemizde faaliyetlerine devam eden bazı gruplar tarafından ve pek çok medresede okutulması, bu eserin kullanım alanının genişliğini göstermektedir. Bazı cami ve mescitlerde bu eserin bulunması, farklı yayınevleri tarafından tercüme edilip baskısının devam ediyor olması ve farklı dillere çevrilmiş olması³ daha

¹ Salahattin Polat, Habil Nazlıgül, Süleyman Doğanay, *Hadis Araştırma ve Tenkit Klavuzu* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2008), 30.

² Bk. Seyyid Ahmed el-Hâşimî, *Muhtârü'l-ehâdîsi'n-nebevîyye ve'l-hikemi'l-Muhammediyye* (Endonezya: Dâru'l-İlm, ts), 2.

³ Eserin Türkçe'ye üç farklı çevirisi bulunmakta-

geniş kitlelerin bundan yararlanmasını mümkün kılmaktadır. Ayrıca farklı ilim meclislerinde bu eserde yer alan hadislerin kullanılması ve bu eserin kaynak gösterilmesi, dikkatlerimizi çekmiştir. Dolayısıyla geniş bir kitlenin yararlandığı bu eserin hadis ilmi açısından incelenmesinin bir zorunluluk arz ettiği kanaati bizde hasıl olmuştur. Biz de bu çalışmada söz konusu eseri baştan sona inceleyip kitabın hadis tekniği açısından taşıdığı değerini ne olduğunu, referans kaynaklarını ve varsa âlimler tarafından mevzu olduğuna hükmedilen hadislerini ortaya koymayı amaçladık.

Muhtâr'la alakalı olarak ülkemizde Hacı Musa Bağcı tarafından kaleme alınan bir makalede ise *Muhtâr* hakkında bazı genel açıklamalara yer verilmiştir.⁴

Muhtârü'l-ehâdiş, derleme niteliğini taşıyan bir eser olduğundan bu eserin kaynaklarının ne olduğu tarafımızdan araştırma konusu yapılmıştır. Yaptığımız incelemeler sonucunda eserin Süyûtî'ye ait olan *el-Câmi'u's-şâğîr*'den derlendiğini tespit ettik.⁵ *Muhtârü'l-ehâdiş* 'te yer alan rivayetler genel itibarıyla terğîb ve terhîb konularıyla alakalı olduğundan bu eserde yer alan mevzu rivayetleri tespit etmeye çalıştık. Bunun için de *el-Câmi'u's-şâğîr* 'de yer alan rivayetler ile ilgili yapılan çalışmalardan yararlandık.

1. SEYYİD AHMED EL-HÂŞİMÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

Tam ismi; Ahmed b. İbrâhîm b. Mustafâ b. Muhammed Nâfi el-Hüseyînî b. Ahmed el-Beşşârî b. Ahmed ed-Dimenhûrî'dir. Kahire'nin Ziyâd mahallesinde doğmuştur. Dedesi onu el-Ezher'e kaydetmiştir. Kur'an'ı ezberleyip Ezher'de okutulan dersleri aldıktan sonra kendi döneminde Ezher Üniversitesi'nde görev yapan büyük hocalardan aklî ve naklî ilimleri tahsil etmiş, Cemâleddîn-i Efgânî (ö. 1897) ve Muhammed Abduh (ö. 1905) gibi hocalardan ders almıştır.⁶

Müellif, uzun yıllar farklı eğitim kurumlarında müderrislik ve idarecilik

dır. Ayrıca eser Fransızca ve İngilizce dillerine de çevrilmiştir. Fransızca çevirisi için bk. <http://karambouloskoury.7m.pl/epub-mobi-fb2-pdf-download-ebok%D8%AA%D8%AD%D9%85%D9%8A%D9%84-%D9%85%D8%AC%D8%A7%D9%86%D9%8A%D9%85%D8%AE%D8%AA%D8%A7%D8%B1-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D8%AD%D8%A7%D8%AF%D9%8A%D8%AB-%D8%A7%D9%84%D9%86/> Erişim 12 Aralık 2020; İngilizce çevirisi için bk. <https://www.amazon.com/%D8%A7%D9%84%D8%A3%D8%AD%D8%A7%D8%AF%D9%8A%D8%AB-%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%AD%D9%85%D8%AF%D9%8A%D8%A9-SELECTION-PROPHETIC-MUHAMMADAN/dp/2745150030> Erişim 12 Aralık 2020.

⁴ H. Musa Bağcı, "Medre Eğitiminde Hadis Birikimi – Diyarbakır Örneği", *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, 1 (2009), 51.

⁵ Aynı tespitin daha önce Cemil Hammud tarafından yapıldığına dair bk. Bağcı, "Medrese Eğitiminde Hadis Birikimi", 51.

⁶ Seyyid Ahmed el-Hâşimî, *Mizânu'z-zeheb fî sinâati şî'ri'l-'Arab*, thk. Alâuddîn Atiyye (b.y.: Mektebetu Dâru Beyrûtî, 2006), 8 (Mukaddime).

görevlerinde bulunmuştur. Soyu Hz. Hüseyin vasıtasıyla Hz. Peygamber'e ulaştığından "seyyid" lakabıyla anılan Ahmed el-Hâşimî, miladi 1943 yılında Kahire'de vefat etmiştir.⁷

Ahmed el-Hâşimî, okullarda ders kitabı, derleme ve yardımcı kitap formatında dil, edebiyat ve hadis alanında eserler kaleme almıştır.⁸ Ayrıca "dil ve edebiyatla ilgili ders kitaplarında ve okullardaki eğitim tarzında gördüğü noksanlıkları telâfi etmek ve Müslüman bir nesil yetiştirmek için büyük gayretler sarf etmiştir"⁹

Hâşimî'nin başlıca eserleri şunlardır: *Cevâhirü'l-edeb fî şinâ'ati'l-lügati'l-'Arab, Üslûbü'l-hakîm fî menheci'l-inşâ'i'l-kavim, Mizânü'z-zehab fî şinâ'ati şî'ri'l-'Arab, el-Kavâ'idü'l-esâsiyye li'l-lügati'l-'Arabîyye, İnşâ'ü'l-mükâtebâti'l-'aşriyye ve'l-murâselâti'l-'Arabîyye, Cevâhirü'l-belâğa, el-Müfredü'l-'alem fî resmi'l-kalem, es-Sa'âdetü'l-ebediyye fî'd-diyâneti'l-(eş-şeri'ati'l) İslâmiyye, es-Sihru'l-halâl fi'l-hikemi ve'l-emsâl. Hâşimî'nin diğer bir eseri de hadis alanında kaleme aldığı *Muhtârü'l-eḥâdîsi'n-nebeviyye ve'l-hikemi'l-Muḥammediyye* isimli hadis seçkisi niteliğindeki çalışmadır. Makalemizin araştırma konusunu teşkil eden bu eser Ali Fikri Yavuz ile Abdullah Aydın, Ahmet Balcı ile Abdülkadir Akçiçek ve Abdülvehhab Öztürk tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Çeviride rivayetlerin Arapça metinlerine de yer verilmiş olması eserin geniş kitlelere hitap etmesini kolaylaştırmıştır.¹⁰*

2. HADİS İLMİ AÇISINDAN MUHTÂRÜ'L-EḤÂDİSİ'N-NEBEVİYYE VE'L-ḤİKEMİ'L-MUḤAMMEDİYYE

Basılı kitabın kapağında yer alan şu ifadeyle konuya başlamanın doğru olacağı kanaatindeyiz: "Bu eser, hadis kitaplarının en muteber olanlarından olan Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Muvattâ, *el-Câmi'u's-ş-şagîr, el-Câmiu'l-kebîr, et-Terğîb ve't-terhib* gibi eserlerden seçilmiş iki bin hadisi ihtiva etmektedir."¹¹ Bu ifadenin Hâşimî'ye aidiyetini ispatlayacak kesin bir kanıtın elimizde bulunmadığını ifade etmek gerekir. Zira bu ifade, asli (birincil derece) kaynaklar dışındaki eserlerin de müracaat kaynağı olarak tercih edildiğini göstermektedir. Bununla birlikte derleme niteliğinde olan bazı eserlerin de muteber hadis

⁷ Hâşimî, *Mizânü'z-zehab*, 8 (Mukaddime).

⁸ Bk. Seyyid Ahmed el-Hâşimî, *Cevâhirü'l-belâğa* (Beirut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1999), 13; *el-Kavâidu'l-esâsiyye li'l-lügati'l-'Arabîyye* (Beirut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1935), 2; *el-Müfredü'l-'alem fî resmi'l-kalem* (Mısır: Matbaatu'n-Nîl, ts.), 2.

⁹ Hulusi Kılıç, "Ahmed el-Hâşimî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınlar, 1989), 2/89.

¹⁰ Bk. Kılıç, "Ahmed el-Hâşimî", 2/89.

¹¹ Bu ifadede yer alan kaynakların ve rakamın gerçeği yansıtmadığına dair geniş açıklama için bir sonraki başlığa bakınız.

kaynağı arasında sayıldığı görülmektedir. Ayrıca eserde yer alan rivayet sayısı ile alakalı zikredilen iki bin rakamı da problemlidir. Dolayısıyla bu ifadeler, bir taraftan sahibinin hadis mütehasısı olmadığına işaret ederken öte yandan sahih hadis kaynaklarına veya söz konusu kaynaklarda bulunan hadislerin niteliklerine vâkıf olmayan kişilerin yanlış yönlendirilmesine neden olabilmektedir.

Eserin kapağında yer alan ifadenin aidiyeti konusunda şüpheler bulunsa da eserin bir sayfalık kısa mukaddimesi için aynı durum söz konusu değildir. Hâşimî hamdele ve salve kısmından sonra eser hakkında şu bilgilere yer vermiştir. “Sahih ve muteber olan *Kütüb-i Sitte* hadis kaynaklarını incelerken bu eserlerde yer alan en güzel hadisleri kapsayıcı bir kitapta toplamak istedim” şeklinde bir görüş belirtmiştir.¹² Ancak bu ifadeler, yukarıda dile getirdiğimiz endişeleri gidermek şöyle dursun buna yenilerini eklemiştir. Zira bu ifade *Muhtâr*'da yer alan hadislerin *Kütüb-i Sitte* başta olmak üzere sahih ve muteber olan kaynaklardan derlendiğini iddia etmektedir. Dolayısıyla eserin kapağındaki açıklamayla müellifin mukaddimedeki açıklaması birbiriyle çelişmektedir. Bu açıklamalardan hangisini alırsak alalım, bunların kitabın içerisinde yer alan hadislerin kaynaklarıyla alakalı verilen bilgilerle çeliştiği gerçeğini ortadan kaldırmamaktadır.

Biz de hem bu iddiaların gerçekliğini ortaya koyma hem de eserde yer alan rivayetlerin genel bir değerlendirilmesi sadedinde *Muhtâr* 'da yer alan rivayetlerin sayısı, bunun hadis kaynaklarına göre dağılımı ve âlimlerin görüşleri doğrultusunda eserde yer alan mevzu rivayetlere dikkat çekmeye çalışacağız.

2.1. Eserde Yer Alan Hadis Sayısı ve Bunun Hadis Kaynaklarındaki Dağılımı

Kapağında yer alan ifadeye göre *Muhtâr* 'da 2000 hadis bulunmaktadır. Eserde hadisler numaralandırılmıştır. Buna göre son hadisin numarası 1580'dir. Ancak eser incelendiğinde 1250 rakamının atlandığı görülmektedir. Dolayısıyla eserdeki hadis sayısı 1579 olarak tarafımızdan tespit edilmiştir. Kitabı iki bölüm olarak değerlendirdiğimizde birinci bölüm alfabetik olarak sıralanan 1402 rivayetten oluşmaktadır. İkinci bölüm ise Buhârî ve Müslim başta olmak üzere *Kütüb-i Sitte*'de yer alan hadislerden seçilmiştir. Bu rivayetler (خاتمة فى تهذيب النفوس) ana başlığı altında dersler halinde 79 konu başlığından (177 hadisten) oluşmaktadır.¹³ Dolayısıyla 2000 rakamı gerçeği yansıtmamaktadır. Eseri Türkçe çevirisiyle birlikte basan yayınevinin de aynı hataya düştüğü görülmektedir.¹⁴

¹² Bk. Hâşimî, *Muhtârü'l-ehâdîs*, 2.

¹³ Hâşimî bu bölümde konuya başlarken ilgili konu hakkında âyet-i kerîmelere de yer vermiştir. Örneğin bk. Hâşimî, *Muhtârü'l-ehâdîs*, 161, 200.

¹⁴ Bk. Seyyid Ahmed el-Hâşimî, *Muhtârü'l-ehâdîsi'n-nebevîyye ve'l-hikemi'l-Muham-*

Eserin birinci bölümü üzerinde yaptığımız incelemede müellifin göstermiş olduğu kaynakları hadis numarasına göre tasnife tabi tuttuk. Bu kaynakların dağılımı şu şekildedir: Şeyhan/Buhârî ve Müslim/ Müttefakun Aleyh şeklinde ifade edilen hadislerin sayısı 284'tür. Bunun dışında *Kütüb-i Sitte*'de yer alan hadislerin dağılımı ise şu şekildedir: Buhârî 119, Müslim 98, Tirmizî 72, İbn Mâce 40, Ebû Dâvûd 26, Nesâî 13 olmak üzere 368 hadis yer almaktadır. *Kütüb-i Sitte*'de birden fazla eserde yer alan hadislerin dağılımı ise şu şekildedir: Müslim, Tirmizî ve Nesâî 1; Ebû Dâvûd ve Nesâî 2; Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî 1; Ebû Dâvûd ve Tirmizî: 1; Dört Sünen ve Hâkim 1; Ahmed b. Hanbel ve Nesâî: 1; Ahmed b. Hanbel ve Müslim 1 olmak üzere 8 hadis yer almaktadır. Bunlara müttefakun aleyh olanlar da eklendiğinde bu sayı 660'e çıkmaktadır. Hadis tekrarlarının olup olmadığı gibi bir çabaya girmediğimizden eserin birinci bölümünde yer alan *Kütüb-i Sitte* rivayetlerinin toplam sayısı 660 olacaktır. Buna; ikinci bölümde yer alan *Kütüb-i Sitte* rivayetleri (177 hadis) eklendiğinde, toplam 837 hadis olmaktadır. Buna göre eserin birinci bölümünde yer alan hadislerden 742 tanesi *Kütüb-i Sitte* dışında yer alan eserlerde geçmektedir.

Hâşimî'nin kaynağını belirterek aktardığı rivayetlerin sayısal dağılımı da şu şekildedir: İbnu'l-Ekva' (ö. 7/628) 1, İbn Mesûd (ö. 32/652-53) 2, Ubâde b. Es-Sâmit (ö. 34/654) 1, Huzeyfe (ö. 36/656) 1, İmam Alî (ö. 40/661) 2, Ebû Üseyd es-Sâidî (ö. 40/660) 1, Safvân b. Ümeyye (ö. 41/66) 1, Ebû Musâ el-Eş'arî (ö. 42/662) 2, Ebû Mesûd el-Bedrî (ö. 42/662) 1, Esved b. Serî' (ö. 42/662) 1, Ebû Katâde (ö. 54/674) 3, Sad b. Ebî Vakkâs (ö. 55/675) 1, Âişe (ö. 58/678) 4, Ebû Hüreyre (ö. 58/678) 23, Ukbe b. Âmir (ö. 58/678) 2, Muâviye (ö. 60/680) 1, Ma'kıl b. Sinân (ö. 63/683) 1, Nu'mân (ö. 64/684) 1, İbn Abbâs (ö. 68/687) 4, İbn Hayyân (ö. 70/690) 1, İbn Ömer (ö. 73/693) 5, Ebû Mâlik el-Eş'arî (ö. 73/693) 2, Râfi'î, (ö. 73/692) 4, Ebû Sa'îd el-Hudrî (ö. 74/693-94) 1, Câbir (ö. 78/697) 2, Enes (ö. 93/711-12) 8, Ebû Nadra (ö. 108/726) 1, Hasan Basrî (ö. 110/728) 2, Ebû Hanîfe (ö. 150/767) 1, İbnu'l-Mübârek (ö. 181/797) 2, Şâfiî (ö. 204/820) 1, Tayâlisî (ö. 204/819) 5, İbn Nâfi ' (ö. 206/822) 1, Abdurrazzâk (ö. 211/826-27) 2, Saîd b. Mansûr (ö. 227/842) 1, İbn Sa'd (ö. 230/845) 2, Sâ'd (ö. 230/845) 2, İbn Ebî Şeybe (ö. 235/849) 1, Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855) 99, İbn Menî' (ö. 244/858) 1, el-Hekîm (Tirmizî) (ö. 279/892) 25, İbn Ebi'd-Dünyâ (ö. 281/894) 17, Bezzâr (ö. 292/905) 10, Hasen b. Süfyân (ö. 303/916) 1, Ebû Ya'lâ (ö. 307/919) 6, İbn Cerîr (ö. 310/923) 1, İbn Huzeyme (ö. 311/924) 1, Begavî (ö. 317/929) 1, Ukaylî (ö. 322/934) 3, Ebû'l-Ahrem (ö. 344/955) 1, İbn Hibbân (ö. 354/965) 12, Taberânî (ö.

mediyye, çev. A. Fikri Yavuz, Abdullah Aydın (İstanbul: Eser Neşriyat ve Dağıtım, 1981), arka dış kapak; Seyyid Ahmed el-Hâşimî, *Muhtârü'l-eḥādîşî'n-nebeviyye ve'l-ḥikemî'l-Muḥammediyye*, çev. Abdülvehhab Öztürk (İstanbul: Kahraman Yayınları, 2015), Yayinevinin Takdimi.

360/971) 162, İbn Sinnî (ö. 364/975) 7, İbn Adıyy (ö. 365/976) 19, Asbahânî (ö. 369/979) 2, Şeyh/Ebü Şeyh (ö. 369/979) 9, Şîrâzî (ö. 382/992) 4, Askerî (ö. 382/992) 1, İbn Şâhîn (ö. 385/996) 1, Dârekutnî (ö. 385/995) 10, İbn Lâl (ö. 398/1007) 5, Hâkim en-Neysâbüri (ö. 405/1014) 57, İbn Merduye (ö. 410/1020) 4, Ebû Nuaym (ö. 430/1038) 38, Ebü'l-Kâsım (ö. 430/1038) 1, Müstağfirî (ö. 432/1041) 1, Ebû Nasr es-Siczî (ö. 444/1052)¹⁵ 2, Beyhakî (ö. 458/1066) 101, Hafîb el-Bağdâdî (ö. 463/1071) 31, İbn Abdilber (ö. 463/1071) 2, Ebu'l-Ganâim (ö. 510/1116) 1, Deylemî (ö. 558/1163) 79, İbn Asâkir (ö. 571/1176) 39, İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1201) 1, Dayyâ (ö. 607/1210) 5, Kudâî (ö. 608/1211) 7, İbn Neccâr (ö. 643/1245) 13, Münzirî (ö. 656/1258) 1, Ebû Şeybe el-Hüdrî 1, Usâme b. Şerîk 1, Sehl¹⁶ 1, İbn Mâlik¹⁷ 1, Ebû Abbâs b. Türkân 1, Hünâd 1, Teysîru'l-Vusûl 2, Ebu'l-Es'ad 1, el-Muhlis 1, İmâm 1, el-Cemâ'a 13. Bunlara ilaveten 9 hadisin kaynağı veya ravisi hakkında herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir.¹⁸

¹⁵ Muhtâr'da "ابو نصر السنجرى" şeklinde geçen bu isim yanlış yazılmıştır. (Hâşimî, *Muhtârü'l-ehâdîs*, 10) Doğrusu "ابو نصر السجزي" olmalıdır. Bk. Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî eş-Şâfiî, *el-Câmi'u's-ş-şagîr min hadîsi'l-beşîri'n-nezîr* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2004), 34.

¹⁶ Bu rivayet *el-Câmi'u's-ş-şagîr*'de İbn Lâl ve el-Hakîm'e nispet edilerek aktarılmıştır. Süyûtî, *el-Câmiu's-sagîr*, 267.

¹⁷ Bu rivayet *el-Câmi'u's-ş-şagîr*'de İbnü'l-Mübârek kanalıyla İbn Mesûd'a dayandırılmıştır. Süyûtî, *el-Câmiu's-sagîr*, 363. Dolayısıyla rivayetin İbn Mâlik'e nispeti hatalıdır.

¹⁸ *Muhtâr*'da yer alan söz konusu rivayetlerin numaralarına göre dağılımı şu şekildedir: Şeyh/Ebü Şeyh 60, 398, 478, 497, 498, 510, 732, 788, 1283; İbn Sinnî 67, 876, 932, 933, 1075, 1147, 1166; Dayyâ 105, 856, 972, 1042, 1055; İbn Mardûye 699, 748, 825, 973; Enes 898, 967, 1111, 1138, 1255, 1345, 1444, 1453; İbn Lâl 513, 608, 616, 958, 976; Ebû Hüreyre 519, 534, 596, 618, 669, 688, 479, 757, 814, 849, 899, 1059, 1426, 1430, 1431, 1442, 1443, 1460, 1463, 1468, 1497, 1525, 1528, 1545; Kudâî 544, 562, 576, 637, 648, 661, 686; Râfi'î 64, 665, 956, 1074; Şîrâzî 199, 279, 823, 843; Ukaylî 164, 494, 787; Ebû Katâde 584, 649, 1461; İbn Sa'd 1052, 1296; Âişe 651, 1067, 1254; Ebû Musâ el-Eş'arî 819, 1422; İbn Ömer 1403, 1441, 1457, 1462; İbn Abbâs 1064, 1168, 1225, 1313; Ebû Sa'id el-Hudrî 818; İmam Ali 824, 1171; Hasan Basrî 730, 804; İbn Ebî Şeybe 3, 88; İbnü'l-Mübârek 62, 640; İbn Abdilber 184, 737; Ukbe b. Âmir 595, 1357; Abdurrazzâk 480, 558; Asbahânî 493, 502; Ebû Nasr es-Siczî 71, 1132; Hasen b. Süfyân 77; Saîd b. Mansûr 119; İbn Nâfi' 159; İbn Cerîr 167; İbn Huzeyme 541; İbn Hayyân 265; Münzirî 388; Ebu'l-Kâsım 402; Ebû Hanîfe 426; Nu'mân 18; Şâfiî 680; Ubâde b. es-Sâmit 437; Usâme b. Şerîk 585; Ebü'l-Ahrem 473; Ebû Üseyd es-Sâhidî 619; Sehl 632; Sâ'd 633; Ebû Nadr 644; Ma'kal b. Sinân 1063; İbn Şâhîn 701; İbn Cevzî 867; İbn Muni' 700; Askerî 805; Ebû Mâlik el-Aşarî 750, 1433; İbn Mâlik 817; Safvân 751; Ebu'l-Ganâim 766; Huzeyfe 863; Esvd b. Serî' 885; İbn Ömer 896; Beğavî 922; İbn Sa'd 925; Ebu'l-Abbâs el-Hemedânî 941; Müstağfirî 1018; Hünâd 1024; Câbir 1105, 1240; Teysîru'l-Vusûl 1196, 1340; Ebu'l-Es'ad 1236; Muâviye 1266; İbnü'l-Ekva' 1270; Sa'd b. Ebî Vakkâs 1325; İbn Mesûd 1347, 1476; el-Muhlis 1378; Ebû Mesûd el-Bedrî 1425; İmâm 1068; el-Cemâ'a 2, 92, 287, 294, 456, 1007, 1306, 1321, 1350, 1351, 1373, 1387, 1400. Kaynağı zikredilmeyen rivayetler ise şunlardır: 130, 1500,

Aktarılan verilerden de anlaşıldığı üzere Hâşimî hadislerin kaynak gösteriminde herhangi bir ölçütü dikkate almamıştır. Gelişigüzel kaynak gösterimi, eser okuyucusunda kafa karışıklığına neden olabilmektedir. Kimi zaman esere atfen kaynak gösterimi yoluna gidilirken kimi zaman da eserin müellifine referansta bulunulmuştur. Bunun yanında bazı rivayetlerin sadece sahâbî ravisi zikredilirken bazılarında ise müphem (Şeyh, Ebû Şeyh, İmam veya Cemâ'a gibi) olabilecek künye veya lakaplar kullanılmıştır. Çalışmamızda öncelikle bu niteliklere sahip rivayetlerin geçtiği kaynaklar tespit edilmiştir.

Rivayetlerin senedine yer vermeyen Hâşimî, hadisin sahâbî ravisini ve yer aldığı kaynağı zikretmiştir. Bazen de aradaki senedi zikretmeden musannifile ile sahâbî ravisi arasındaki kişileri atlayabilmiştir. Örneğin "Ahmed b. Hanbel, Enes'ten rivayet etmiştir" şeklindeki ifadelerle sıkça rastlanmaktadır.¹⁹ Müellif tarafından kullanılan bu yöntem, onun sadece konuyla alakalı meramı ifade eden metne önem verdiği izlenimi vermektedir.

2.2. *Muhtârü'l-Ehâdîsi'n-Nebeviyye'de Hâşimî'nin Kaynakları*

Muhtâr'da eserini *el-Câmi'u's-şagîr*'den derlediğini ifade etmeyen Hâşimî'nin, yer verdiği rivayetlerin tamamının Süyûtî'nin *el-Câmi'u's-şagîr*'inde yer aldığı tarafımızca tespit edilmiştir. Bu eserde yer alan rivayetler, doğal olarak *el-Câmi'u's-şagîr* ile ilgili yazılan şerh niteliğindeki eserlerde de yer almıştır. Münâvî'nin (ö. 1031/1622) *Feyzü'l-kadîr*'i, *el-Câmi'u's-şagîr* üzerine yazdığı *et-Teyşîr bi-şerhi'l-Câmi'i's-şagîr* isimli şerhi ve es-San'ânî'nin *et-Tenvîr şerhu Câmi'i's-şagîr* isimli eserleri bunlardandır. Ayrıca bu eser üzerine eş-Şeyh Ali b. Ahmed eş-Şeyh Nûruddîn b. Muhammed b. eş-Şeyh İbrâhîm el-Azîzî tarafından kaleme alınan *es-Sirâcû'l-münîr bi-şerhi'l-Câmi'i's-şagîr* isimli eserde de bu rivayetlerin tamamını bulmak mümkündür.

Muhtâr'da yer alan bazı rivayetler ilk dönem hadis kaynaklarında farklı metinlerle aktarılmıştır. Buna rağmen Hâşimî'nin seçtiği rivayetlerin metinlerinin *el-Câmi'u's-şagîr*'de yer alan metinlerle bire bir aynı olmasının bir tesadüf olduğunu iddia etmek çok iyimser bir tavır olacaktır. Ayrıca pek çok rivayet, hadis kaynaklarında farklı ravilerden aktarılmış iken *el-Muhtâr*'da yer alan hadis ravilerinin *el-Câmi'u's-şagîr*'in ravisıyla yüzde yüz örtüşmesinin de tesadüfle açıklanamayacağı kanaatindeyiz. Özellikle *Muhtâr*'da hadislerin kaynak gösteriminin *el-Câmi'u's-şagîr*'le aynı olması da iddiamızı güçlendirmektedir. Ancak *el-Câmi'u's-şagîr*'de bazı rivayetlerin yer aldığı kaynaklardan bir kaçına yer verilirken Hâşimî

1530, 1546, 1562, 1569, 1570, 1573, 1575.

¹⁹ Bk. Hâşimî, *Muhtârü'l-ehâdîs*, 3, 5, 6, 8...

bunlardan birini tercih ederek kaynak gösterimi yoluna gitmiştir. Bunu yaparken de *el-Câmi'u's-şagîr*'de kullanılan rumuzlar yerine bunların açılımını tercih etmiştir. Hâşimî, *el-Câmi'u's-şagîr*'de yer verilmesine rağmen bazı rivayetlerin kaynaklarını zikretmemiştir.²⁰ *el-Câmi'u's-şagîr*'de genel itibarıyla rivayetin sonunda sıhhatini belirten rumuzlar bulunurken Hâşimî bunlara yer vermemiştir. Bu durum, dikkatsizlik veya “nasılsa meşhur bir hadistir” anlayışı ile hareket etmesinin bir sonucu olabileceği gibi hadis alanında ihtisasının olmadığına da yorumlanabilir.

Muhtâr'da kullanılan hadis aktarım metodu da *el-Câmi'u's-şagîr*'de kullanılan yöntemle aynıdır. Bu eserden hadis aktarımı yapılırken alfabenin her bir harfinin sonunda “ال” takısı ile başlayan rivayetlere yer verilmiştir. Örneğin; *el-Câmi'u's-şagîr*'de “ن” harfiyle başlayan rivayetler aktarıldıktan sonra “المنهـى” şeklinde başlığa yer verilmiş ve “نهـى” ile başlayan rivayetler aktarılmıştır.²¹ “كان” ile başlayan rivayetler de art arda aktarılmıştır.²² Aynı metot *Muhtâr*'da da benimsenmiştir.²³ Bu durum da müellifin sadece bu kaynaktan yararlandığını göstermektedir. Dolayısıyla Hâşimî'nin *Muhtârü'l-ehâdis*'teki kaynakları Süyûtî'nin de *el-Câmi'u's-şagîr*'deki kaynaklarıyla aynı olacaktır. *Muhtâr* incelendiğinde Hâşimî'nin Süyûtî'nin *el-Câmi'u's-şagîr*'ine ve şerhi niteliğinde herhangi bir kaynağa referansta bulunmadığı görülmektedir. Ancak *el-Câmi'u's-şagîr*'deki bütün rivayetler *Muhtâr*'da yer almadığından sadece burada aktarılan rivayetlerin kaynaklarını aktarmak daha isabetli olacaktır: Ma'mer b. Râşid (ö. 153/770), Mâlik b. Enes (ö. 179/795) (*Muvatta*), Ahmed b. Hanbel, Buhârî (ö. 256/870), *el-Edebü'l-müfred*, *Kütüb-i Sitte*, (Buhârî, Müslim (ö. 261/875), Tirmizî, İbn Mâce (ö. 273/887), Ebû Dâvûd (ö. 275/889), Nesâî (ö. 303/915)), İbn Ebî Şeybe, Dârimî (ö. 255/869), Ebû Avâne el-İsferâyinî (ö. 316/929), Taberânî, Dârekutnî, Deylemi, İbn Adiyy, Beyhakî, Hâkim en-Neysâbûrî, Hatîb el-Bağdâdî, İbn Hibbân, İbn Asâkir, İbn Neccâr, İbn Ebi'd-Dünyâ, Ebû Nuaym, Bezzâr, Ebû Ya'la, Teyâlisî, Kudâî (*Müsned*), İbnu'l-Cevzî (*el-i'lelü'l-Mütenâhiye*), İbn Huzeyme (*Şaḥîḥ*), İbn Abdilberr, (*İstizkâr*).

Muhtârü'l-ehâdis'in kaynakları içerisinde zayıf ve mevzû nitelikte rivayet barındıran pek çok kaynak bulunmaktadır. Örneğin Deylemî'nin *Firdevsü'l-aḥbâr*'ı çoğu zayıf, hatta mevzû olan rivayetleri derleyen bir eserdir.²⁴ Bununla birlikte bu eser hadisin ilk ve asıl kaynağı da değildir.

²⁰ Bu rivayetlerin kaynakları tarafımızdan tespit edilerek çalışmada kullanılmıştır.

²¹ Bk. Süyûtî, *el-Câmi'u's-şagîr*, 557.

²² Bk. İsmail Lütfü Çakan, *Hadis Edebiyatı* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2008), 167.

²³ Bk. Hâşimî, *Muhtârü'l-ehâdis*, 153.

²⁴ Mücteba Uğur, “Deylemi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDVY, 1994), 9/266. *Muhtâr*'da Deylemî'nin kaynak gösterildiği rivayet sayısı 79'dur. Söz konusu rivayetlerin *Muhtâr*'da numaraları şu şekildedir: 4, 8, 27, 43, 49,

Ahmed b. Habel'in *el-Müsned*'i²⁵, Dârekutnî'nin *Sünen*'i, Beyhakî'nin²⁶ eserlerinde de az da olsa mevzu hadis bulunmaktadır. Yukarıda *Muhtâr*'ın kaynaklarını oluşturan diğer bazı eserlerde de mevzu rivayetler bulunmaktadır.²⁷

Hâşimî'nin kaynakları *el-Câmi'u's-şagîr*'in kaynaklarıyla aynı olduğundan *Muhtâr*'ın tenkide uğrayan ve özellikle mevzu olduğuna hükmedilen rivayetlerini *el-Câmi'u's-şagîr* ile ilgili yapılan çalışmalardan yararlanmak suretiyle tespit etmeye çalışacağız. Ayrıca *Muhtâr*'da yer alan ve Elbânî (ö. 1997) ile Gumârî'nin (ö. 1960) mevzu olduğuna hükmettiği rivayetleri de aktarmaya çalışacağız.²⁸ Zira *Muhtâr*'da yer alan rivayetler ahkam konularından ziyade terğîb ve terhîb ile alakalıdır. Bu tür konularda zayıf hadislerle amel edilse bile²⁹ mevzu rivayetlerle amel edilmeyeceğinden³⁰ bu eserde yer alan mevzu rivayetlerin tespiti önem arz etmektedir. Bu sayede *Muhtâr*'da yer alan mevzu hadislerin tespiti, eserin okuyucularına fayda sağlayacaktır.

2.3. *Muhtâr*'ın *el-Ehâdîsi'n-Nebeviyye*'de Mevzu Olduğu İddia Edilen Rivayetler

Süyûtî'nin kaynakları Hâşimî'nin de kaynaklarını oluşturduğundan bu eserin kaynakları hakkında yapılan değerlendirmeler *Muhtâr* için de söz konusu olacaktır. Nitekim bu eserde yer alan rivayetlerin yaklaşık yarısının *Kütüb-i Sitte* dışındaki eserlerde yer aldığından söz etmiştik. Süyûtî eserinin mukaddimesinde yalancı veya hadis uyduranların rivayetlerine yer vermediğini ifade etmiş olsa da bu sözü bir iddiadan öteye geçmemiş ve buna bağlı kalmadığı görülmüştür.³¹ Dolayısıyla *el-Câmi'u's-şagîr*'de

55, 61, 74, 82, 86, 89, 102, 107, 108, 137, 140, 146, 169, 175, 185, 190, 210, 227, 229, 261, 284, 308, 319, 375, 376, 416, 419, 482, 517, 521, 522, 535, 538, 551, 586, 590, 624, 630, 638, 641, 659, 663, 668, 671, 674, 695, 705, 718, 729, 738, 742, 744, 759, 772, 784, 785, 786, 802, 808, 810, 822, 888, 957, 986, 990, 991, 1019, 1108, 1141, 1144, 1165, 1289, 1328, 1339.

²⁵ Konuyla alakalı olarak İbnu'l-Cevzî, İbn Teymiyye, İbn Kesîr ve İrâkî'nin görüşler için bk. M. Hayri Kırbaoğlu, *Hadis Metodolojisi* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2006), 311-312.

²⁶ Alimlerin konuyla alakalı görüşleri için bk. Kırbaoğlu, *Hadis Metodolojisi*, 3321.

²⁷ Buna dair ayrıntılı bilgi için bk. Kırbaoğlu, *Hadis Metodolojisi*, 322-324, 328.

²⁸ Söz konusu esere dair ayrıntılı bilgi için bk. Abdurrahman Ece, "el-Gumârî ve el-Muğîr Ale'l-Ehâdîsi'l-Mevdûa Fi'l-Câmi'i's-Sagîr Adlı Eseri", *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi* 4 (2010), 104-136.

²⁹ Konuyla ilgili farklı görüşlere dair ayrıntılı bilgi için bk. Salahattin Polat, *Hadis Araştırmaları* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2011), 141-155.

³⁰ Mevzu hadisleri aktarmanın caiz olmadığına dair ayrıntılı bilgi için bk. Ebû Amr Ta-kıyyüddîn Osmân b. Salâhiddîn Abdurrahmân b. Mûsâ eş-Şehrezûrî, *Muqaddimetü İbni's-Salâh* ('*Ulümü'l-hadis*), thk. Nureddin İtr (Suriye: Dâru'l-Fikir, 1986), 99.

³¹ Kırbaoğlu, *Hadis Metodolojisi*, 333.

yer alan bazı rivayetler Süyûtî'ye göre genel itibariyle sahih ve hasen olsa bile diğer bazı âlimlere göre zayıf veya mevzu olabilmektedir.³² Nitekim Ebû Gudde (ö. 1997) bu eserde Süyûtî'nin yer verdiği mevzu haberlerin az olmadığını ifade etmiştir.³³ Gumârî de Süyûtî'nin *el-Câmi 'u 'ş-şagîr*'de bazı mevzu hadislerle yer vermesini onun mütesâhil olmasına bağlamıştır.³⁴

Münâvî'nin *Feyzû'l-kadîr* isimli eseri esas alınarak onun Süyûtî'ye itirazları, ülkemizde yüksek lisans düzeyinde beş çalışmaya konu olmuştur. Altı cilt halinde basılan *Feyzû'l-kadîr*'in her bir cildi bir araştırmacı tarafından incelenmiştir.³⁵ Ancak eserin beşinci cildiyle alakalı her hangi bir çalışmaya rastlamadık.³⁶ Hakkında çalışma yapılmayan bu cilt de dahil olmak üzere *Muhtâr*'da yer alan ve Elbânî'nin mevzu olduğuna hükmettiği rivayetler de tespit edilerek çalışmaya dahil edilmiştir.

Ebü'l-Feyz Ahmed b. Muhammed b. es-Sıddîk el-Gumârî de "*el-Muğîr 'ale'l-ehâdîsî'l-mevzû 'a fi'l-Câmi 'i 'ş-şagîr*" adlı eserinde *el-Câmi 'u 'ş-şagîr*'de yer alan rivayetleri derlemiştir. Bu eserinde *el-Câmi 'u 'ş-şagîr*'de bulunan 459 rivayetin mevzu olduğu sonucuna varmıştır.³⁷ Bu rivayetler incelendiğinde bunlardan 58'inin *el-Muhtâr*'da geçtiği görülmektedir. Gumârî'nin mevzu hükmünü verdiği rivayetlerin büyük çoğunluğu Münâvî ile Elbânî'nin mevzu hükmünü verdiği rivayetlerden oluşmaktadır. Nâsiruddîn Elbânî de *Zâ'ifü'l-Câmi 'i 'ş-şagîr ve ziyâdâtüh* isimli eserinde *el-Câmi 'i 'ş-şagîr*'de geçen hadisleri incelemiş ve bunların sıhhatiyle ilgili hükümler vermiştir. Ayrıca *Silsiletü'l-ehâdîsî 'z-za'ife ve'l-mevzû 'a* eserinde de ilgili rivayetlerin hükmüyle alakalı ayrıntılı bilgilere yer vermiştir. Dolayısıyla *Muhtâr*'da yer alan rivayetlerden Gumârî ve

³² Mücteba Uğur, "el-Camiu's-sagîr" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınlar, 1993), 7/113.

³³ Bk. Kırbasoğlu, *Hadis Metodolojisi*, 333.

³⁴ Bk. Ebü'l-Feyz Ahmed b. Muhammed b. es-Sıddîk el-Gumârî, *el-Muğîr 'ale'l-ehâdîsî'l-mevzû 'a fi'l-Câmi 'i 'ş-Şagîr*, thk. Şeyh Rabî Şâtîlâ (b.y.: Şirketü Dârî'l-Meşâri, 2008), 51.

³⁵ Söz konusu çalışmalar şunlardır: Mukaddes Çite, *Münâvî'nin Feyzû'l-Kadîr Adlı Eserinde Süyûtî'ye İtirazları (III. Cilt)* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007); Emel Keleş, *Münâvî'nin Süyûtî'ye İtirazları (Feyzû'l-kadîr'in Dördüncü Cildi Özelinde)* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007); Lokman Yılmaz, *Münâvî'nin Süyûtî'ye İtirazları (Feyzû'l-Kadîr'in Altıncı Cildi Örneği)*, (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007); Mustafa Gümüş, *Münâvî'nin Süyûtî'ye İtirazları (Feyzû'l-Kadîr'in İkinci Cildi Özelinde)* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007); Nasseruddin Mazhari, *Münâvî'nin Süyûtî'ye İtirazları (Feyzû'l-Kadîr'in Birinci Cildi Özelinde)*, (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010).

³⁶ Yök Tez veri tabanında yapılan taramada bu çalışmanın 5. cildiyle ilgili bir teze ulaşamadık.

³⁷ Gumârî, *el-Muğîr*, 298.

Elbânî tarafından tenkid edilerek mevzu olduğu söylenen rivayetlere yer verilecektir. Bu rivayetlerden bir kısmı her iki müellife göre mevzu kabul edilirken, bazı rivayetler ise sadece bir âlime göre mevzu görülmüştür. İncelenen rivayetlerle ilgili eleştirilere dipnotta yer verilmiştir. Âlimlerin rivayet hakkında verdikleri farklı hükümlere dikkat çekilmiştir. Mevzu görülen rivayete anlamca yakın olan ve sahih tariklerle aktarılan rivayetlerin metinlerine yer verilmiştir.

Muhtâru'l-ehâdis'te yer alan ve âlimler tarafından mevzû olduğuna hükmedilen rivayetler şunlardır:

- 1- *Muhtâru'l-ehâdis*'te yer alan 4 numaralı rivayet: (أَفَةُ الدِّينِ ثَلَاثَةٌ: فَفِيهِ) 38 “Dinin afeti üçtür: Günâhkâr fâkih, zâlim hükümdar ve cahil müctehid.”
- 2- 8 numaralı rivayet: (أَبْغَضُ الْعِبَادِ إِلَى اللَّهِ مَنْ كَانَ تُوبَاهُ خَيْرًا مِنْ عَمَلِهِ أَنْ تَكُونَ) 39 “Allah katında kulların en fenası, elbiseleri amelinden daha güzel olanıdır. Yani elbisesi peygamber elbisesi, ameli ise zâlimlerin ameli gibi olan kişidir.”
- 3- 10 numaralı rivayet (ابن آدم أطلع ربك تُسَمَّى: عاقلاً وَلَا تَعَصِيهِ فُتْسَمَى: جاهلاً) 40 “Ey âdem oğlu, Rabbine itaat et ki akıllı kabul edilesin, ona isyan etme ki cahillerden sayılmayasın!”
- 4- 27 numaralı rivayet: (اثنان لا ينظر الله إليهما يوم القيامة: قاطع الرجم وجار السوء) 41 “İki grup insan vardır ki kıyamet günü Allah onlara rahmet nazarıyla bakmaz: Bunlardan biri akraba ile bağını kesen kimse, diğeri ise kötü

³⁸ Süyûtî, *el-Câmi 'u's-şagîr*, 8. Zeynüddîn Muhammed Abdürraûf b. Tâcil'ârifin b. Nüriddin Alî el-Münâvî el-Haddâdî, *Feyzü'l-kadîr* (Mısır: el-Mektebetü't-Ticâriyetü'l-Kübrâ, 1937), 1/25; Nâsirüddin el-Elbânî, *Şa'ifü'l-Câmi 'i's-şagîr ve ziyâdâtüh* (b.y.: el-Mektebetü'l-İslâmî, ts), 4; Ğumârî, *el-Muġîr*, 55, No: 3. Nehşel b. Saîd'in ed-Dahhâk'tan aktardığı bu rivayet, Nehşel'in zayıf ve yalancı olduğu yöndeki ithamları; ayrıca Dahhâk'ın İbn Abbâs'la görüşmemiş olmasından dolayı mevzu olduğu ifade edilmiştir. Bk. Ebû İbrâhîm İzzüddîn Muhammed b. el-İmâm el-Mütevekkil-Alellâh İsmâîl es-San'ânî, *et-Tenvîr şerhu Câmi 'i's-şagîr*, thk. Muhaammed İshak Muhammed İbrâhîm (Riyad: Mektebetu Dâri's-Selâm, 2011), 1/201.

³⁹ Süyûtî, *el-Câmi 'u's-şagîr*, 10; Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 1/80; Elbânî, *Şa'ifü'l-Câmi 'i's-şagîr ve ziyâdâtüh*, 9; Ğumârî, *el-Muġîr*, 58 No: 7. Rivayetin sıhhat durumuyla alakalı ayrıntılı bilgi için bk. Mazhari, *Münâvî'nin Süyûtî'ye İtirazları (Feyzu'l-Kadîr'in Birinci Cildi Özelinde)*, 20-21. Münâvî, Elbânî ve Ğumârî bu rivayetin mevzu olduğuna hükmetmişlerdir.

⁴⁰ Süyûtî, *el-Câmi 'u's-şagîr*, 10; Rivayetin garib ve mevzu olduğuna dair farklı hükümler için bk. Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 1/86; Ğumârî, *el-Muġîr*, 58, No: 8; Mazhari, *Münâvî'nin Süyûtî'ye İtirazları*, 21. Elbânî'ye göre de bu rivayet mevzudur. *Şa'ifü'l-Câmi 'i's-şagîr*, 9.

⁴¹ Süyûtî, *el-Câmi 'u's-şagîr*, 17; Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 1/149; Elbânî, *Şa'ifü'l-Câmi 'i's-şagîr*, 22. Farklı kaynaklarda yer alan bu rivayetin senedinde yalancı ravilerin bulunduğu dair ayrıntılı bilgi için bk. Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdisi'z-za'ife ve'l-mevzû'a* (Riyad: Dâru'l-Meârif, 1992), 4/460. Ğumârî ise *el-Muġîr*'de bu rivayete yer vermemiştir.

- komşudur.”
- 5- 44 numaralı rivayet: (أَجِبُوا الْعَرَبَ لِثَلَاثٍ لِأَتَى عَرَبِيٌّ وَالْقُرْآنُ عَرَبِيٌّ وَكَلَامُ أَهْلِ) “Üç sebepten ötürü Arapları seviniz. Çünkü ben Arab’ım, Kur’ân Arapça’dır ve cennet ehlinin konuşması Arapça’dır.”
- 6- 45 numaralı rivayet: (اخْتَرَسُوا مِنَ النَّاسِ بِسُوءِ الظَّنِّ)⁴³ “Haklarında su-i zanda bulunmaktan sakınmak suretiyle kendinizi insanlardan koruyunuz.”
- 7- 47 numaralı rivayet: (أَخْشَى مَا خَشِيْتُ عَلَى أُمَّتِي كِبْرُ النَّبْطِ وَمَدَامَةُ النَّوْمِ وَالكَسَلُ) “Ümmetim hakkında en çok korktuğum şey; karın büyüklüğü -şişmanlık-, sürekli uyku, tembellik ve inanç zayıflığı. (Kalbin gaffletle istila edilmesi ve nurun girmesine engel olması)⁴⁵”
- 8- 55 numaralı rivayet: (إِذَا أَدَّنَ الْمُؤَدِّنُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ حَرَمَ الْعَمَلِ)⁴⁶ “Cuma günü müezzin ezan okuduğu andan itibaren çalışmak haram olur.”
- 9- 62 numaralı rivayet: (إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَفْعَلَ أَمْرًا فَتَدَبَّرْ عَاقِبَتَهُ فَإِنْ كَانَ خَيْرًا فَأَمْضِهِ وَإِنْ) “Bir iş yapmak istediğinde onun sonunu düşün. Eğer hayırlı ise onu sürdür, şayet şer ise onu yapmaktan vazgeç.”
- 10- 64 numaralı rivayet: (إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَذْكُرَ غُيُوبَ غَيْرِكَ فَادْكُرْ غُيُوبَ نَفْسِكَ)⁴⁸

⁴² Süyûtî, *el-Câmi ‘u’s-şagîr*, 20; Münâvî, *Feyzü’l-ğadîr*, 1/178; Elbânî, *Ğa’îfü’l-Câmi ‘i’s-şagîr*, 26. Bu rivayetin senedinde yer alan el-Alâ b. Amr, Yahyâ b. Yezîd’ten rivayeti aktarıırken ferd kalmıştır. Ebû’l-Kâsım Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-evsaf*, thk. Târik b. İvedillâh b. Muhammed, Abdülmuhsin b. İbrâhîm el-Hüseynî (Kahire: Dârü’l-Haremeyn, ts.), 5/369. el-Alâ b. Amr’ın metruk ve yalancı olduğuna dair bilgi için bk. San’ânî, *et-Tenvîr*, 1/75. Elbânî de rivayetin mevzu olduğunu ifade etmiştir. Bk. Elbânî, *Silsile*, 1/293.

⁴³ Süyûtî, *el-Câmi ‘u’s-şagîr*, 20. Ğumârî rivayetin mevzu olduğunu ifade ederken (Ğumârî, *el-Muğîr*, 67 no: 22.) senette müdellis bir ravi olan Bakıyye yer aldığından, Elbânî tarafından rivayetin son derece zayıf olduğuna hükmedilmiştir. Elbânî, *Silsile*, 1/288.

⁴⁴ Süyûtî, *el-Câmi ‘u’s-şagîr*, 24; Münâvî, *Feyzü’l-ğadîr*, 1/215. Rivayetin senedinde bulunan Muhammed b. Kâsım el-Ezdî, Ahmed b. Hanbel ve Taberânî tarafından yalancılıkla itham edilmiştir. San’ânî, *et-Tenvîr şerhu Câmi ‘i’s-şagîr*, 1/455. Elbânî rivayetin mevzu olduğuna hükmetmiştir. Bk. Elbânî, *Ğa’îfü’l-Câmi ‘i’s-şagîr*, 35.

⁴⁵ Münâvî, *Feyzü’l-ğadîr*, 1/215.

⁴⁶ Süyûtî, *el-Câmi ‘u’s-şagîr*, 29; Münâvî, rivayetin isnadının zayıf olduğunu söylemiştir. Bk. Münâvî, *Feyzü’l-ğadîr*, 1/253. Saîd b. Meysere’nin Enes kanalıyla merfu olarak aktardığı senedin mevzu olduğunu ifade eden Elbânî rivayetin mevzu olduğu ifade etmiştir. Elbânî, *Ğa’îfü’l-Câmi ‘i’s-şagîr*, 45. Ancak bu rivayet İbn Ebî Şeybe’nin Musannef’inde farkı bir senedle (يُنَادُونَ فِي الْأَسْوَاقِ) ilavesiyle birlikte yer almıştır. Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed el-Kûfî, *el-Muşannef*, thk. Kemal Yusuf el-Hut (Riyad: Mektebetü’r-Rüşd, 1988), 1/466.

⁴⁷ Süyûtî, *el-Câmi ‘u’s-şagîr*, 31; Münâvî, *Feyzü’l-ğadîr*, 1/270; Elbânî, *Ğa’îfü’l-Câmi ‘i’s-şagîr*, 50; Ğumârî, *el-Muğîr*, 75 No: 34. Elbânî ve Ğumârî tarafından bu rivayetin mevzu olduğuna hükmedilmiştir.

⁴⁸ Senedinde yer alan Ebû Yahyâ’nın zayıf olmasından dolayı Buhârî tarafından zayıf görülen bu rivayetin (Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl el-Buhârî, *el-Edebü’l-müfred*, thk. Muhammed Fuad Abdülbâki (Beirut: Dârü’l-Beşâiri’l-İslâmiyye, 1989), 120), Ğumârî tarafından mevkuf olduğuna hükmedilmiştir. Ğumârî, *el-Muğîr*, 74 No: 33. Elbânî de rivayetin zayıf ve münker olduğu ifade etmiştir. Elbânî, *Silsile*,

“Başkasının kusurunu dile getirmek istediğinde kendi kusurlarını hatırla.”

- 11- 74 numaralı rivayet: (إذا أقل الرجل الطعام ملئ جوفه نورا)⁴⁹ “Kişi yemeği azaltırsa içi nurla dolar.”
- 12- 80 numaralı rivayet: (إذا تشاءب أحدكم فليضع يده على فيه ولا يعو فإن الشيطان) ⁵⁰ “Sizden biri esnediğinde eliyle ağzını kapasın. Tuhaf sesler çıkarmasın, zira böyle yapınca şeytan ona güler.”
- 13- 81 numaralı rivayet: (إذا تم فجور العبد ملك عينيه فبكي بهما متى شاء)⁵¹ “Kul günah işlemeyi bıraktığında iki gözüne hâkim olur ve istediğinde ağlayabilir.”⁵²
- 14- 86 numaralı rivayet: (إذا ختم العبد القرآن صلى عليه عند ختمه ستون ألف ملك)⁵³ “Kul Kur’ân’ı hatmettiğinde altmış bin melek ona dua eder.”
- 15- 87 numaralı rivayet: (إذا خرج أحدكم إلى سفر فليودع إخوانه فإن الله جاعل له في دعائهم) ⁵⁴ “Biriniz yolculuğa çıktığında kardeşleri ile vedalaşsın. -Dua

14/1075.

⁴⁹ Rivayetin senedinde Allân el-Kerhî gibi yalancılıkla itham edilen ve yalancı olduğu ifade edilen raviler bulunduğu dair bk. San’ânî, *et-Tenvîr*, 1/587. Elbânî rivayetin mevzu olduğuna hükmetmiştir. *Elbânî, Za’ifü'l-Câmi ‘i’s-şagîr*, 57; Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 1/293. Ğumârî, *el-Câmi ‘u’s-şagîr*’de bulunan mevzu rivayetler içerisinde bu rivayete yer vermemiştir.

⁵⁰ Süyûtî, *el-Câmi ‘u’s-şagîr*, 36; Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 1/315; Elbânî, Ebû Hüreyre’den sadece bu lafızla aktarılan rivayetin mevzu olduğuna hükmetmiştir. Elbânî, *Za’ifü'l-Câmi ‘i’s-şagîr*, 61. Ancak bu rivayetin benzerleri, yakın lafızlarla pek çok hadis kaynağında sahih senedlerle yer almıştır. Örneğin Buhârî’de yer alan hadisin metni şu şekildedir: (فإذا تشاءب أحدكم فليردة ما استطاع، فإن أحدكم إذا تشاءب ضحك منه) (الشيطان) “Sizden biriniz esnediği zaman, imkanlar ölçüsünde esnemesine engel olmaya çalışsın. Zira kişi esnediğinde, şeytan bu davranışından dolayı ona güler.” Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu’fi el-Buhârî, *el-Câmi ‘u’s-şahîh*, nşr. Muhammed Zühêyr b. Nasr (b.y.: Dâru Tavki’n-Necât, 1422/2001), “Edeb”, 128 (No:6226). Benzer lafızlarla aktarılan rivayetler için ayrıca bk. Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş’as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdi, *es-Sünen*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid (Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, ts.), “Edeb”, 96 (No:5028), 4 Cilt; Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî, *el-Câmi ‘u’s-şahîh*, thk. İbrahim Utve (Mısır: Şeriketu Mektebeti ve Matbaati Mustafa el-Bâbî, 1975), “Edeb”, 7 (No: 2746).

⁵¹ Metruk ve münkeru'l-hadis olan Haccâc b. Süleymân’ın rivayetlerinden olduğu için Ğumârî tarafından tenkid edilmiş, doğrusu ise bu rivayetin Süfyân-i Sevrî’nin sözü olmasıdır. Bk. Ğumârî, *el-Muğîr*, 78 No: 39. San’ânî, İbn Cevzî’nin bu rivayeti sahih görmediğini ifade etmiştir. Bk. San’ânî, *et-Tenvîr şerhu Câmi ‘i’s-şagîr*, 1/626. Elbânî, Ukbe b. Âmir’den bu lafızlarla aktarılan rivayetin zayıf olduğuna hükmetmiştir. *Elbânî, Za’ifü'l-Câmi ‘i’s-şagîr*, 4/135.

⁵² Kalbi yumuşar, merhameti artar, ibadetlerden haz alır ve duyguları gözlerini nendendirir.

⁵³ Süyûtî, *el-Câmi ‘u’s-şagîr*, 41; Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 1/333; Elbânî, *Za’ifü'l-Câmi ‘i’s-şagîr*, 67. Elbânî ve Ğumârî bu rivayetin mevzu olduğuna hükmetmişlerdir. Rivayetin senedinde vaddâ iki ravi olan İbn Semân ile Ebû Saîd el-Adevî yer aldığına dair bk. Ğumârî, *el-Muğîr*, 80 No: 42.

⁵⁴ Süyûtî, *el-Câmi ‘u’s-şagîr*, 41; Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 1/333; Elbânî, *Za’ifü'l-*

- temennisinde bulunsun- Zira Allah onların duasını bereketlendirir.”
- 16- 113 numaralı rivayet: (إِذَا طَنَنْتَ أَدُنْ أَحَدِكُمْ فَلْيَذْكُرْنِي وَلْيَصَلِّ عَلَيَّ وَلْيَقُلْ ذَكَرَ اللَّهُ مِنْ) 55 “Birinizin kulağı çınladığında beni ansın ve bana salavât getirerek şöyle desin: Beni hayırla anan kimseyi Allah da hayırla ansın..”
- 17- 139 numaralı rivayet: (أَذْبِيُوا طَعَامَكُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ وَالصَّلَاةِ وَلَا تَنَامُوا عَلَيْهِ فَتَقْسُوا) 56 “Namazla ve Allah’ı zikirle yediklerinizi hazmediniz. Üzerine uyumayın ki kalpleriniz katılaşmasın.”
- 18- 140 numaralı rivayet: (أَرْبَعُ دَعَوَاتٍ لَا تُرَدُّ: دَعْوَةُ الْحَاجِّ حَتَّى يَرْجِعَ وَدَعْوَةُ الْغَازِي وَدَعْوَةُ الْمَرِيضِ حَتَّى يَبْرَأَ وَدَعْوَةُ الْأَخِ لِأَخِيهِ بِظَهْرِ الْغَيْبِ وَأَسْرَعُ هَوْلَاءَ حَتَّى يَصْدُرَ وَدَعْوَةُ الْغَائِبِ حَتَّى يَبْرَأَ) 57 “Dört çeşit dua vardır ki bunlar reddedilmez: Eve dönene kadar hacca gidenin duası, seferden dönene kadar gazinin duası, sağlığına kavuşana kadar hastanın duası ve kişinin Müslüman kardeşine gıyaben yaptığı dua. Bunların içerisinde en çabuk icabet edilen ise kişinin Müslüman kardeşine gıyaben yaptığı duadır.”
- 19- 148 numaralı rivayet: (أَرْبَعٌ مِنَ الشَّقَاءِ: جُمُودُ الْعَيْنِ وَقَسْوَةُ الْقَلْبِ وَالْجِرْصُ وَطُولُ) 58 “Dört şey şakâvettendir -kişinin kötü olduğunun nişanesidir-. Göz donukluğu (ağlamaması), kalp kasveti, ihtiras ve uzun emel.”
- 20- 155 numaralı rivayet: (أَرْبَعٌ مِنَ النَّاسِ فِي الْعَالَمِ أَهْلُهُ وَجِيرَانُهُ) 59 “İnsanların içerisinde âlimden en az istifade edenler ailesi ve komşularıdır.”
- 21- 163 numaralı rivayet: (اسْتَكْبَرُ مِنَ النَّاسِ مَنْ دَعَا الْخَيْرَ لَكَ فَإِنَّ الْعَبْدَ لَا يَذَرِي) 60 “İnsanlardan çokça hayır dua isteyiniz. (على لسان مَنْ يُسْتَجَابُ لَهُ أَوْ يُرْحَمُ

Câmi ‘i ‘ş-şagîr, 67. Buhârî’ye göre rivayetin senesinde yer alan Nâfi b. el-Hârîs’in hadisi sahih değildir. Bk. San‘ânî, *et-Tenvîr*, 2/30. Rivayetin diğer senedlerinde yer alan ve yalancılıkla itham edilen ravilere dair ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. Elbânî, *Silsile*, 4/126.

- 55 Süyûtî, *el-Câmi ‘u ‘ş-şagîr*, 52. Farklı senedlerle aktarılan bu rivayetin, Elbânî tarafından mevzu olduğuna hükmedilmiştir. Elbânî, *Za‘îfü’l-Câmi ‘i ‘ş-şagîr*, 83. Hadis metninin sahih olduğuna dair bk. Münâvî, *Feyzü’l-ğadîr*, 1/399.
- 56 Süyûtî, *el-Câmi ‘u ‘ş-şagîr*, 61; Münâvî, *Feyzü’l-ğadîr*, 1/458; Elbânî, *Za‘îfü’l-Câmi ‘i ‘ş-şagîr*, 106. Bezî Ebû Halîl, Hişâm b. Urve’den aktarıırken ferd kalmıştır. Taberânî, *el-Mu‘cemü’l-evaş*, 5/163. Beyhakî’nin münker gördüğü bu rivayet Hakîm, İbnu’l-Cevzî ve Elbânî tarafından mevzu görülmüştür. Bk. Elbânî, *Silsile*, 1/223.
- 57 Kalbi yumuşar, merhameti artar, ibadetlerden haz alır ve duyguları gözlerini nemlendirir.
- 58 Süyûtî, *el-Câmi ‘u ‘ş-şagîr*, 62; Münâvî, *Feyzü’l-ğadîr*, 1/466. Elbânî rivayetin zayıf olduğunu ifade etmiştir. Elbânî, *Silsile*, 4/30. Heysemî tarafından son derece zayıf görülen bu rivayete İbnu’l-Cevzî’nin *el-Mevzuât*’ında yer verildiğine dair bilgi için bk. San‘ânî, *et-Tenvîr*, 2/261.
- 59 Süyûtî, *el-Câmi ‘u ‘ş-şagîr*, 65; Münâvî, *Feyzü’l-ğadîr*, 1/481. İbnu’l-Cevzî ve İbn Hibbân’ın da bu rivayeti mevzu gördüklerine dair bilgi için bk. Çumârî, *el-Muğîr*, 91 No: 64. Elbânî de rivayetin mevzu olduğuna hükmetmiştir. *Za‘îfü’l-Câmi ‘i ‘ş-şagîr*, 115; Elbânî, *Silsile*, 6/269.
- 60 Süyûtî, *el-Câmi ‘u ‘ş-şagîr*, 66; Münâvî, *Feyzü’l-ğadîr*, 1/498. Elbânî bu rivayetin

Çünkü kul kimin dilinden yapılan duayla kendisine icabet edileceğini veya rahmet edileceğini bilemez.”

- 22- 172 numaralı rivayet: (أَشَدُّ النَّاسِ حَسْرَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَجُلٌ أَمَكَنَهُ طَلْبُ الْعِلْمِ فِي) أشد الناس حسرة يوم القيامة رجل أمكنه طلب العلم في) 61 (الدُّنْيَا فَلَمْ يَطْلُبْهُ وَرَجُلٌ عَلَّمَ عِلْمًا فَانْتَفَعَ بِهِ مَنْ سَمِعَهُ مِنْهُ دُونَهُ “Kıyamet günü en çok hayıflanacak kişilerden biri, dünyada imkânı olduğu halde ilim elde etmeyen ve öğrettiği ilimden başkası faydalandığı halde kendisi faydalanamayandır.”
- 23- 184 numaralı rivayet: (اطلبوا العلم ولو بالصين فإن طلب العلم فريضة على كل مسلم) اطلبوا العلم ولو بالصين فإن طلب العلم فريضة على كل مسلم) 62 (إن الملائكة تصنع أجنحتها لطالب العلم رضا بما يطلبون “Çin’de de olsa ilmi talep ediniz. İlim öğrenmek her bir Müslümana farzdır. Zira melekler ilim talep eden/öğrenen kişiden razı oldukları için ona kanatlarını serer.”
- 24- 191 numaralı rivayet: (أعطوا أعينكم حظها من العبادة النظر في المصحف والتفكير) أعطوا أعينكم حظها من العبادة النظر في المصحف والتفكير) 63 (فيه والاغتيال عند عجايبه “Mushaf’a bakmak, onu tefekkür etmek ve ibret verici durumlarından ibret almak suretiyle, gözlerinize ibadet nasibini veriniz.”
- 25- 204 numaralı rivayet: (اغسلوا ثيابكم وخذوا من شعوركم واستاكوا وتزئوا وتتظفوا) اغسلوا ثيابكم وخذوا من شعوركم واستاكوا وتزئوا وتتظفوا) 64 (فإن بني إسرائيل لم يكونوا يفعلون ذلك فزنت نسأوهم “Elbiselerinizi yıkayın, saçlarınızı tıraş edin, dişlerinizi misvaklayın -fırçalayın-, süslenin ve temizlenin. İsrailoğulları bunları yapmadıklarından dolayı kadınları zina ettiler.”
- 26- 224 numaralı rivayet: (أكرموا العلماء فإنهم ورثة الأنبياء فمن أكرمهم فقد أكرم) أكرموا العلماء فإنهم ورثة الأنبياء فمن أكرمهم فقد أكرم) 65 (الله ورسوله “Âlimlere ikramda bulunun, çünkü onlar peygamberlerin

batıl ve mevzu olduğuna hükmetmiştir. Rivayetin diğer tarikleriyle ilgili eleştirileri için bk. Elbâni, *Za'ifu'l-Câmi'i's-şagîr*, 119; Elbâni, *Silsile*, 6/284.

61 Süyûtî, *el-Câmi'u's-şagîr*, 69; Münâvî, *Feyzü'l-ğadir*, 1/52. Rivayet hem Elbâni hem de Ğumârî tarafından mevzu kabul edilmiştir. Elbâni, *Za'ifu'l-Câmi'i's-şagîr*, 124. Rivayetin bizzat Süyûtî'nin diğer bir eseri olan *el-Mevzuât*'ta yer aldığına dair bilgi için bk. Ğumârî, *el-Muğîr*, 96 No: 70.

62 Süyûtî, *el-Câmi'u's-şagîr*, 72; Münâvî, *Feyzü'l-ğadir*, 1/542. Elbâni rivayetin mevzu olduğuna hükmedilmiştir. Elbâni, *Za'ifu'l-Câmi'i's-şagîr*, 129. Metni yaygın olan bu rivayetin diğer tariklerinin sıhhatine dair ayrıntılı değerlendirmeler için bk. Elbâni, *Silsile*, 1/601.

63 Süyûtî, *el-Câmi'u's-şagîr*, 75; Münâvî, *Feyzü'l-ğadir*, 1/561. Süyûtî bu rivayeti el-Hekîm (الحكيم) kanalıyla Beyhakî'ye nispet etmiştir. Bk. Süyûtî, *el-Câmi'i's-şagîr*, 75. Hâşimî ise sehven bunu Hâkim'e atfetmiştir. Beyhakî, rivayetin senedinin zayıf olduğunu beyan etmiştir. Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *Şu'abü'l-îmân*, thk. Abdülalî Abdülhamid (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2003), 3/509. Elbâni ise rivayetin mevzu olduğuna hükmetmiştir. Bk. Elbâni, *Za'ifu'l-Câmi'i's-şagîr*, 134; Elbâni, *Silsile*, 4/88.

64 Süyûtî, *el-Câmi'u's-şagîr*, 78; Ğumârî, rivayetin batıl olduğunu aktarıırken (Ğumârî, *el-Muğîr*, 102 No: 80) Elbâni ise son derece zayıf olduğunu ifade etmiştir. Elbâni, *Silsile*, 14/1131.

65 Süyûtî, *el-Câmi'u's-şagîr*, 88. Rivayete dair ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. Gümüş, *Münâvî'nin Süyûtî'ye İtirazları*, 44. Rivayetin senedinde kendisiyle ihticac edilmeyen Haccâc b. Hücre yer aldığından İbnü'l-Cevzî ve Zeylai'nin sahih görmediği bu rivayet, Dârekutnî tarafından mevzu olduğuna hükmedilmiştir. Bk. Münâvî,

varisleridirler. Onlara ikram edenler Allah'a ve Resûlüne ikram etmiş olurlar.”

- 27- 252 numaralı rivayet: (اللَّهُمَّ ارْحَمْ خُلَفَائِي الَّذِينَ يَأْتُونَ مِنْ بَعْدِي الَّذِينَ يَزُورُونَ) “Allah'im; benden sonra hadislerimi ve sünnetimi insanlara öğreten halifelerime rahmet/merhamet et.”⁶⁶ (أحاديثي وسنتي ويعلمونها الناس
- 28- 256 numaralı rivayet: (امْسَحْ رَأْسَ الْيَتِيمِ هَكَذَا إِلَى مَقَدِّمِ رَأْسِهِ وَمَنْ لَهُ أَبٌ هَكَذَا إِلَى) “Yetimin başını -arkadan- öne doğru okşayın, babası olanın başını ise -önden- arkaya doğru okşayın.”⁶⁷ (مُؤَخَّرِ رَأْسِهِ) 1
- 29- 258 numaralı rivayet: (إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى اسْتَخْلَصَ هَذَا الدِّينَ لِنَفْسِهِ وَلَا يَصْلُحُ لِدِينِكُمْ) “Allah bu dini kendisine tahsis etmiştir. Dininize ancak cömertlik ve güzel ahlak yaraşır. Bu iki özellikle dininizi süsleyin.”⁶⁸ (إِلَّا السَّخَاءَ وَحَسُنَ الْخُلُقُ فَرَبُّنَا دِينَكُمْ بِهَمَا
- 30- 271 numaralı rivayet: (إِنْ أَحَبَّ مَا يَقُولُ الْعَبْدُ إِذَا اسْتَقْبَلَ مِنْ تَوَمِهِ سُبْحَانَ الَّذِي) “Uykusundan uyandığında kişinin söyleyebileceği en sevimli söz şudur: Ölüleri dirilten Allah, her türlü eksiklikten münezzehtir. O, her şeye gücü yetendir.”⁶⁹ (يُحْيِي الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
- 31- 302 numaralı rivayet: (إِنَّ الْإِيمَانَ وَالْإِيمَانَ فِي قَرْنٍ فَإِذَا سَلِبَ أَحَدُهُمَا تَبِعَهُ الْآخَرُ) “Haya ile iman birliktedir. Biri yok olduğunda diğeri onu takip eder.”⁷⁰
- 32- 321 numaralı rivayet: (إِنَّ أَهْلَ الْجَنَّةِ لَيَخْتَابُونَ إِلَى الْعُلَمَاءِ فِي الْجَنَّةِ وَذَلِكَ أَنَّهُمْ) “Büyükler Allah'ın emriyle her şeyi söyleyenlerdir. Onların başını okşayın, çünkü Allah onları sevdi.”⁷¹ (يُزَوِّرُونَ اللَّهُ تَعَالَى فِي كُلِّ جُمُعَةٍ فَيَقُولُ لَهُمْ: تَمَنُّوا عَلَيَّ مَا شِئْتُمْ فَيَأْتِقُوتُونَ إِلَى الْعُلَمَاءِ فَيَقُولُونَ:

Feyzü'l-kadîr, 2/93. Elbânî'nin rivayeti mevzu gördüğüne dair ayrıca bk. Elbânî, *Silsile*, 6/199.

- ⁶⁶ Süyûtî, *el-Câmi u's-şagîr*, 96. Rivayetin ferd olduğu ve senedinde yer alan ravilerden Ahmed b. İsâ Ebû Tâhir el-Alevî'nin yalancılı bir kişi olduğu yönündeki tenkidlere dair ayrıntılı bilgi için bk. Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 2/149; Elbânî rivayetin mevzu olduğunu belirtmiştir. Elbânî, *Za'îfü'l-Câmi i's-şagîr*, 165; Gümüş, *Münâvî'nin Suyûtî'ye İtirazları*, 45.
- ⁶⁷ Süyûtî, *el-Câmi u's-şagîr*, 103; Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 2/194. Yetim başının okşanmasıyla ilgili farklı lafızlarla rivayetler aktarılmış olsa da (Bk. Ebu Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. Hilâl b. Esed eş-Şeybânî, *Müsned*, thk. Şuayb Arnaût vd. (by.: Müessesetü'r-Risâle, 2001), 13/22) Elbânî bu lafızlarla aktarılan rivayetin mevzu olduğunu hükmetmiştir. Elbânî, *Za'îfü'l-Câmi i's-şagîr*, 183.
- ⁶⁸ Süyûtî, *el-Câmi u's-şagîr*, 105. Metruk bir ravi olduğu ifade edilen (Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 2/209) Amr b. el-Husayn'in naklinde ferd kaldığı bu rivayetin (Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsaf*, 8/156) Elbânî tarafından mevzu olduğuna hükmedilmiştir. Elbânî, *Za'îfü'l-Câmi i's-şagîr*, 223.
- ⁶⁹ Süyûtî, *el-Câmi u's-şagîr*, 132; Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 2/411. Gümüş, *Münâvî'nin Suyûtî'ye İtirazları*, 67. Gümârî, senedinde yalancı ravi bulunduğundan dolayı rivayetin mevzu olduğunu ifade etmiştir. Gümârî, *el-Muğîr*, 114, No: 101. Elbânî de rivayetin mevzu olduğunu söylemiştir. Elbânî, *Silsile*, 6/538.
- ⁷⁰ Süyûtî, *el-Câmi u's-şagîr*, 121. Elbânî, *Za'îfü'l-Câmi i's-şagîr ve ziyâdâtüh*, 207. Hâşimî bu rivayeti Hâkim en-Nisâbüri'ye atfetmiştir. Ancak rivayet Beyhakî'de geçmektedir. Beyhakî, *Şu'abü'l-îmân*, 10/165. Süyûtî de rivayeti Beyhakî'ye dayandırmıştır. Süyûtî, *el-Câmi u's-şagîr*, 121. Rivayetin senedinde yalancılıkla itham edilen Muhammed b. Yunus el-Kerîmî yer almaktadır. Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 2/325. Elbânî rivayetin mevzu olduğunu aktarmıştır. Elbânî, *Za'îfü'l-Câmi i's-şagîr*, 207.

مَاذَا نَتَمَنَّى؟ فَيَقُولُونَ: تَمَنُّوْا عَلَيْهِ كَذَا وَكَذَا فَهُمْ يَحْتَاجُونَ إِلَيْهِمْ فِي الْجَنَّةِ كَمَا يَحْتَاجُونَ إِلَيْهِمْ
 إِن فِي الْجَنَّةِ بَابًا يُقَالُ لَهُ الضُّحَى فَإِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ نَادَى مَنْادٍ⁷¹ “Cennet ehli cennette de âlimlere ihtiyaç duyarlar. Onlar
 her cuma Allah’ı ziyaret ederler. Allah onlara ‘istediğinizi dileyin’
 der. Bunun üzerine âlimlerin yanına gelir ve ‘Ne isteyelim?’ Âlimler;
 ‘Allah’tan şunu ve şunu isteyin’ derler. Bu şekilde insanlar, dünyada
 olduğu gibi cennette de âlimlere ihtiyaç duyarlar.”

- 33- 328 numaralı rivayet: *إِنَّ فِي الْجَنَّةِ بَابًا يُقَالُ لَهُ الضُّحَى فَإِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ نَادَى مَنْادٍ* “Cennette
 ‘duhâ’ isimli bir kapı vardır. Kıyamet günü olduğunda bir münâdî
 (seslenen) ‘Duhâ namazına devam edenler nerede? Bu sizin kapınız,
 Allah’ın rahmeti sayesinde oradan girin’ der.”
- 34- 343 numaralı rivayet: *إِنَّ مِنَ الذُّنُوبِ ذُنُوبًا لَا يُكَفِّرُهَا الصَّلَاةُ وَلَا الصِّيَامُ وَلَا الْحَجُّ* “Bazı günahlar vardır ki namaz,
 oruç, hac ve umre onlara kefarettir. Onlara, ancak geçim sıkıntısı
 uğruna çekilen sıkıntılar kefarettir.”
- 35- 375 numaralı rivayet: *إِنَّمَا الْأَمَلُ رَحْمَةٌ مِنَ اللَّهِ لِأُمَّتِي لَوْلَا الْأَمَلُ مَا أُرْضِعَتْ أُمَّ وَوَلَدًا* “Umut, benim ümmetime verilmiş bir rahmettir.
 Şayet umut olmasaydı, hiçbir anne çocuğunu emzirmez hiçbir çiftçi
 herhangi bir fidan dikmezdi.”
- 36- 376 numaralı rivayet: *فَإِذَا عَرَفَ الْفَضْلَ لِأَهْلِ الْفَضْلِ أَهْلُ الْفَضْلِ* “Faziletli
 insanların kıymetini, ancak faziletli insanlar bilir.”
- 37- 400 numaralı rivayet: *إِيَّاكُمْ وَالزَّنَا فَإِنَّ فِيهِ أَرْبَعٌ خِصَالٍ: يُذْهِبُ الْبِهَاءَ عَنِ الْوَجْهِ*

⁷¹ Süyûtî, *el-Câmi ‘u ‘ş-şagîr*, 135. Rivayetin senedinde yer alan Mucâşi’ b. Ömer’in yalancı olduğuna dair bk. Münâvî, *Feyzü ‘l-kağîr*, 2/437. Elbânî rivayetin mevzu olduğunu ifade etmiştir. Elbânî, *Silsile*, 7/157.

⁷² Süyûtî, *el-Câmi ‘u ‘ş-şagîr*, 140; Ğumârî’ye göre bu rivayet mevzudur. Ğumârî, *el-Muğîr*, 115 No: 103. Rivayetin senedinde yer alan Süleymân b. Dâvûd el-Yemânî’nin metruk olduğuna dair bk. Münâvî, *Feyzü ‘l-kağîr*, 2/469. Elbânî rivayetin son derece zayıf olduğuna hükmetmiştir. Elbânî, *Silsile*, 1/569.

⁷³ Süyûtî, *el-Câmi ‘u ‘ş-şagîr*, 148; Gümüş, *Münâvî’nin Suyûtî’ye İtirazları*, 81. Yahyâ b. Bekir Malik’ten bu rivayeti aktarma hususunda ferd kalmıştır. (Taberânî, *el-Mu‘cemü ‘l-evaş*, 1/38) Muhammed b. Selâm el-Mısrî’nin Yahyâ b. Bekîr’den mevzu rivayetler aktardığına dair bilgi için bk. Münâvî, *Feyzü ‘l-kağîr*, 2/526. Elbânî de rivayetin mevzu olduğuna hükmetmiştir. Elbânî, *Silsile*, 2/324.

⁷⁴ Süyûtî, *el-Câmi ‘u ‘ş-şagîr*, 153; Münâvî, *Feyzü ‘l-kağîr*, 2/559; Gümüş, *Münâvî’nin Suyûtî’ye İtirazları*, 85; Ğumârî’ye göre sahih sünnet emeli yerdüğinden dolayı bu haber mevzudur. Bk. Ğumârî, *el-Muğîr*, 118 No: 108. Hatîb el-Bağdâdî’ye göre bu rivayet bu isnadla batıldır. San’ânî, *et-Tenvîr*, 4/167. Elbânî’ye göre de rivayet mevzudur. Elbânî, *Silsile*, 7/202.

⁷⁵ Süyûtî, *el-Câmi ‘u ‘ş-şagîr*, 156; Münâvî, *Feyzü ‘l-kağîr*, 3/8; Çițe, *Münâvî’nin Feyzu ‘l-Kađîr Adlı Eserinde Süyûtî’ye İtirazları*, 90, 92. Rivayetin senedinde haber uyduran Abbâs b. Bekâr ed-Dâbbî bulunduğu müellifin kendisi (Süyûtî) tarafından da rivayetin mevzu olduğuna dair bk. Ğumârî, *el-Muğîr*, 119 No: 111. Rivayetin senedinde hadis uyduran Muhammed b. Zekeriyyâ el-Alâî bulunduğu anlam sahih olmakla birlikte rivayet sahih değildir. San’ânî, *et-Tenvîr*, 4/207. Rivayet Elbânî tarafından da mevzu görülmüştür. Elbânî, *Silsile*, 7/213.

- النار (وَيَقْطَعُ الرَّزْقَ وَيُسَخِّطُ الرَّحْمَنَ وَالْخُلُودَ فِي النَّارِ)⁷⁶ “Zinadan sakının zira o, dört şeye sebep olur: Yüzün güzelliğini giderir, rızkı keser, Allah’ı öfkelenendir ve ebedi olarak ateşte kalmaya neden olur.”
- 38- 407 numaralı rivayet: (أَيُّمَا امْرَأَةٍ خَرَجَتْ مِنْ بَيْتِهَا بِغَيْرِ إِذْنِ زَوْجِهَا كَانَتْ فِي سَخَطِ) “Eşinin izni olmadan evden çıkan kadın, eve dönene veya eşi ondan razı olana kadar Allah’ın gazabı onun üzerinde olur.”
- 39- 465 numaralı rivayet: (تَزَوَّجُوا وَلَا تُطَلِّقُوا فَإِنَّ الطَّلَاقَ يَهْتَرُ مِنْهُ الْعَرْشُ)⁷⁸ “Evlenin, boşanmayın, zira boşanmadan dolayı arş titrer.”
- 40- 476 numaralı rivayet: (تَقَرَّعُوا مِنْ هُمُومِ الدُّنْيَا مَا اسْتَطَعْتُمْ فَإِنَّهُ مَنْ كَانَتْ الدُّنْيَا أَكْبَرَ هَمِّهِ جَمَعَ اللَّهُ تَعَالَى لَهُ أَمْرَهُ وَجَعَلَ غِنَاهُ فِي قَلْبِهِ وَمَا أَقْبَلَ عَبْدٌ بِقَلْبِهِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى إِلَّا جَعَلَ اللَّهُ قُلُوبَ الْمُؤْمِنِينَ تَتَفَدَّى إِلَيْهِ بِالْوَدِّ وَالرَّحْمَةِ وَكَانَ اللَّهُ تَعَالَى بِكُلِّ خَيْرٍ إِلَيْهِ أَسْرَعَ)⁷⁹ “Elinizden geldikçe kendinizi dünyanın kaygılarından uzak tutun. Allah, en büyük kaygısı dünya olanın kaybetme endişesini artırır ve fakirliğini iki gözünün arasına koyar. En büyük kaygısı âhiret olanın ise Allah işini rast getirir ve gönlüne zenginlik verir. Kalbiyle Allah’a yönelen hiçbir kul yoktur ki Allah müminlerin kalplerini ona doğru sevgi ve rahmetle yönlendirmesin. Allah, o kimseye her hayrı hızlıca verir.”
- 41- 487 numaralı rivayet: (الْتَّاجِرُ الصَّدُوقُ تَحْتَ ظِلِّ الْعَرْشِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ)⁸⁰ “Doğru sözlü tüccar kıyamet günü arşın gölgesindedir.”
- 42- 490 numaralı rivayet: (ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ أَوَاهُ اللَّهُ فِي كَتْفِهِ وَنَشَرَ عَلَيْهِ رَحْمَتَهُ وَأَدْخَلَهُ) “Üç şey vardır ki bunlar

⁷⁶ Süyûtî, *el-Câmi ‘u’s-ş-şagîr*, 175. Amr b. Cemî’ rivayeti İbn Cüreyc’den aktarıırken ferd kalmıştır. Taberânî, *el-Mu‘cemü’l-evaş*, 7/138. Rivayetin sahih bir senedle aktarılmadığıma dair bilgi için ayrıca Bk. Münâvî, *Feyzü’l-ğadîr*, 3/130. Elbânî de rivayetin mevzu olduğunu ifade etmiştir. Elbânî, *Silsile*, 1/270.

⁷⁷ Münâvî, *Feyzü’l-ğadîr*, 3/138. Ğumârî, rivayetin senedinde bulunan İbrâhîm b. Hüdbe’nin meşhur bir kişi olduğunu ifade etmiştir. Ğumârî, *el-Muğîr*, 139 No: 114. Elbânî rivayetin mevzu olduğuna hükmetmiştir. Elbânî, *Silsile*, 3/88.

⁷⁸ Münâvî, *Feyzü’l-ğadîr*, 3/243. Rivayetin isnadında yalancı bir ravi olan Cüveybir yer aldığından ayrıca hem Hz. Peygamber hem onun emriyle ashâbi hanımlarını boşadığından Ğumârî tarafından sahih görülmemiştir. Bk. Ğumârî, *el-Muğîr*, 139 No: 130. Rivayet Elbânî’ye göre de mevzudur. Elbânî, *Silsile*, 1/278.

⁷⁹ Süyûtî, *el-Câmi ‘u’s-ş-şagîr*, 201; Münâvî, *Feyzü’l-ğadîr*, 3/260. Elbânî bu rivayete zayıf hükmünü vermiştir. Elbânî, *Za‘îfü’l-Câmi ‘i’s-ş-şagîr*, 2467. Muhammed b. Bişr rivayeti aktarıırken ferd kalmıştır. Taberânî, *el-Mu‘cemü’l-evaş*, 5/186. Elbânî’ye göre b rivayet mevzudur. Rivayetin senedinde yalancı ravi bulunduğu dair ayrıntılı bilgi için bk. Elbânî, *Silsile*, 3/85.

⁸⁰ Süyûtî, *el-Câmi ‘u’s-ş-şagîr*, 203; Münâvî, *Feyzü’l-ğadîr*, 3/278. Rivayetin senedinde Yahyâ b. Şebîb yer aldığından rivayet Elbânî tarafından mevzu görülmüştür. Elbânî, *Silsile*, 5/426; Elbânî, *Za‘îfü’l-Câmi ‘i’s-ş-şagîr ve ziyâdâtüh*, 368.

⁸¹ Süyûtî, *el-Câmi ‘u’s-ş-şagîr*, 206; Münâvî, *Feyzü’l-ğadîr*, 3/288. İbn Hibbân’ın hadisin aslının olmadığına dair görüşü için bk. Ğumârî, *el-Muğîr*, 144 No: 137. Elbânî göre bu rivayet mevzudur. Elbânî, *Silsile*, 2/55.

kimde olursa Allah onu himayesine alır, ona rahmetini yayar ve cennetine koyar. Bu kimse, kendisine bir şey verildiğinde şükreden, gücü yettiği halde -hasmını- affeden ve öfkelenmediğinde kendisine hâkim olandır.”

- 43- 508 numaralı rivayet: جُبِلَتِ الْقُلُوبُ عَلَى حُبِّ مَنْ أَحْسَنَ إِلَيْهَا وَبَغْضِ مَنْ أَسَاءَ (إِلَيْهَا)⁸² “Kalpler kendisine iyilik yapanları sevecek, kendisine kötülük yapanlardan da nefret edecek şekilde yaratılmıştır.”
- 44- 532 numaralı rivayet: (حَقُّ الْوَالِدِ عَلَى الْوَالِدِ أَنْ يُحْسِنَ اسْمَهُ وَيَحْسِنَ أَدْبَهُ)⁸³ “Çocuğun baba üzerindeki hakkı, babasının ona güzel bir isim ve güzel terbiye vermesidir.”
- 45- 535 numaralı rivayet: (حَمَلُ الْعَصَا عِلْمًا لِلْمُؤْمِنِ وَسُنَّةٌ لِلْأَنْبِيَاءِ)⁸⁴ “Baston/ değnek taşıma, müminin özelliklerinden ve peygamberlerin sünnetlerindedir.”
- 46- 538 numaralı rivayet: (الْحَمَامَةُ تَنْفَعُ مِنْ كُلِّ دَاءٍ إِلَّا فَاخْتِجَمُوا)⁸⁵ “Hacamat her türlü hastalığa fayda sağlar/iyi gelir, siz de hacamat yaptırın.”
- 47- 565 numaralı rivayet: خُلِقَانُ يُحِبُّهُمَا اللَّهُ وَخُلِقَانُ يُبْغِضُهُمَا اللَّهُ فَأَمَّا اللَّذَانِ يُحِبُّهُمَا اللَّهُ فَالسَّخَاءُ وَالسَّمَاخَةُ وَأَمَّا اللَّذَانِ يُبْغِضُهُمَا اللَّهُ فَسَوْءُ الْخُلُقِ وَالْبُخْلِ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بَعْدَ خَيْرٍ أَلْسَنَ نَسِيبًا وَأَمَّا اللَّذَانِ يُبْغِضُهُمَا اللَّهُ فَسَوْءُ الْخُلُقِ وَالْبُخْلِ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بَعْدَ خَيْرٍ أَلْسَنَ نَسِيبًا (اسْتَعْمَلَهُ عَلَى قَضَاءِ حَوَائِجِ النَّاسِ)⁸⁶ “İki huy vardır ki Allah onları sever, iki huy da vardır ki onlardan nefret eder. Sevdiği iki huy; cömertlik ve hoşgörüdür. Nefret ettiği iki huy ise kötü ahlak ve cimrilihtir. Allah bir kulun iyiliğini istediğinde, onu insanların ihtiyaçlarını karşılamada görevlendirir.”
- 48- 571 numaralı rivayet: خَمْسَ لَيَالٍ لَا تُرَدُّ فِيهِنَّ الدَّعْوَةُ: أَوَّلُ لَيْلَةٍ مِنْ رَجَبٍ وَلَيْلَةَ الْخَمْسِ وَثَلَاثِينَ مِنْ شَعْبَانَ وَلَيْلَةَ الْجُمُعَةِ وَلَيْلَةَ الْفِطْرِ وَلَيْلَةَ النَّحْرِ (الَّتِي تَلِيهَا)⁸⁷ “Beş gece vardır ki bunlarda dualar geri çevrilmez: Receb ayının ilk gecesi, Şaban ayının

⁸² Süyûtî, *el-Câmi 'u's-şagîr*, 218; Münâvî, *Feyzü'l-ğadir*, 3/344. Rivayetin mevzu olduğuna dair bk. Ğumârî, *el-Muğîr*, 148 No: 143. Rivayetin sahih olmadığına dair ayrıntılı bilgi için bk. San'ânî, *et-Tenvîr*, 5/260. Elbânî'ye göre de bu rivayet batıldır. Elbânî, *Silsile*, 7/336.

⁸³ Süyûtî, *el-Câmi 'u's-şagîr*, 228; Elbânî, *Şa'îfü'l-Câmi 'i's-şagîr*, 403. Beyhakî'de geçen (Beyhakî, *Şu'abü'l-îmân*, 11/132) bu rivayet için Hâşimî, Hâkim en-Nisâbûrî'yi kaynak göstermiştir. Süyûtî, *el-Câmi 'u's-şagîr*, 228. Bu lafızlarla aktarılan rivayet Elbânî tarafından mevzu kabul edilmiştir. Elbânî, *Silsile*, 1/357. Bu lafızların da yer aldığı başka rivayetler bulunmakla birlikte onlar da zayıf görülmüştür. Örneğin bk. Münâvî, *Feyzü'l-ğadir*, 3/394; San'ânî, *et-Tenvîr*, 5/374.

⁸⁴ Süyûtî, *el-Câmi 'u's-şagîr*, 229; Elbânî'ye göre bu rivayet mevzudur. Elbânî, *Silsile*, 2/19. Senedinde yalancı raviler bulunduğundan dolayı Ğumârî tarafından da mevzu kabul edilmiştir. Ğumârî, *el-Muğîr*, 156 No: 159.

⁸⁵ Münâvî, *Feyzü'l-ğadir*, 3/405. Hacamat ile ilgili sahih hadisler bulunmakla birlikte söz konusu sened ve lafızlarla aktarılan rivayet Elbânî tarafından mevzu kabul edilmiştir. Bk. Elbânî, *Silsile*, 8/12.

⁸⁶ Süyûtî, *el-Câmi 'u's-şagîr*, 239; Münâvî, *Feyzü'l-ğadir*, 3/444. Elbânî rivayetin mevzu olduğuna hükmetmiştir. Elbânî, *Şa'îfü'l-Câmi 'i's-şagîr*, 418.

⁸⁷ Süyûtî, *el-Câmi 'u's-şagîr*, 241; Münâvî, *Feyzü'l-ğadir*, 3/454. Elbânî rivayetin mevzu olduğunu aktarmıştır. Elbânî, *Şa'îfü'l-Câmi 'i's-şagîr*, 420.

ortasındaki gece, cuma gecesi, Ramazan Bayramı gecesi ile Kurban Bayramı gecesi.”

- 49- 576 numaralı rivayet: خِيَارُ أُمَّتِي غُلْمَاؤُهَا وَخِيَارُ غُلْمَائِهَا رُحَمَاؤُهَا أَلَا وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَيَغْفِرُ لِلْعَالِمِ أَرْبَعِينَ ذَنْبًا قَبْلَ أَنْ يَغْفِرَ لِلْجَاهِلِ ذَنْبًا وَاحِدًا أَلَا وَإِنَّ الْعَالِمَ الرَّحِيمَ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَإِنَّ نُورَهُ قَدْ أَضَاءَ يَمْشِي فِيهِ مَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ كَمَا يُضِيءُ الْكَوْكَبُ (الدَّرِّيُّ)⁸⁸ Ümmetimin en iyileri âlimleridir. Âlimlerinin en iyileri de en merhametli olanlarıdır. Allah, cahilin bir günahını affedene kadar âlimin kırk günahını bağışlar. Dikkat ediniz ki; merhametli âlim kıyamet gününde, parlak yıldızın etrafını aydınlattığı gibi nuru, doğu ile batı arasını aydınlatır halde yürüyerek gelir.”
- 50- 588 numaralı rivayet: خَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِأَهْلِيهِ وَأَنَا خَيْرُكُمْ لِأَهْلِي مَا أَكْرَمَ النِّسَاءَ إِلَّا كَرِيمًا (وَلَا أَهَانَهُنَّ إِلَّا لِلنِّمِ)⁸⁹ “Sizin en hayırlı olanınız, ailesine karşı en hayırlı olanıdır. İçinizden ailesine karşı en hayırlı olan da benim. Kadınlara da ancak yüce ahlaklı olanlar ikram eder, kötü ahlaklı olanlar ise eziyet eder.”
- 51- 589 numaralı rivayet: خَيْرُكُمْ مَنْ لَمْ يَتْرَكَ أَجْرَتَهُ لِذُنْبِيهِ وَلَا دُنْيَاهُ لِأَجْرَتِهِ وَلَمْ يَكُنْ كَلًّا (عَلَى النَّاسِ)⁹⁰ “En hayırlınız ne dünyası için âhiretini ne de âhireti için dünyasını terk eden ve ne de insanlara yük olanıdır.”
- 52- 590 numaralı rivayet: خَيْرٌ سُلَيْمَانُ بَيْنَ الْمَالِ وَالْمُلْكِ وَالْعِلْمِ فَاخْتَارَ الْعِلْمَ فَأَعْطِي (وَالْمَالُ وَالْمُلْكُ لاختياره العلم)⁹¹ “Süleyman (a.s.) mal, saltanat ve ilim arasında seçimde bulunmak konusunda serbest bırakıldı. O, ilmi seçti bundan dolayı kendisine mal ve mülk de verildi.”
- 53- 621 numaralı rivayet: (ذَكَرَ اللَّهُ فِي رَمَضَانَ مَغْفُورٌ لَهُ وَسَائِلُ اللَّهِ فِيهِ لَا يَخِيبُ)⁹²

⁸⁸ Münâvî, haberin batıl olduğunu ifade etmiştir. Bk. Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 3/462. Kuddâî'nin *Müsned*'inde geçen bu rivayette yer alan (وَخِيَارُ غُلْمَائِهَا رُحَمَاؤُهَا) lafzı yerine (وَخِيَارُ غُلْمَائِهَا خُلَمَاؤُهَا) şeklindedir. Bk. Ebû Abdillâh Muhammed b. Selâme b. Ca'fer b. Ali el-Kuddâî el-Misrî, *Müsnedü's-Şihâb*, thk. Hamdi b. Abdilmecîd es-Silefî (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1986), 2/241. Rivayetin senesinde yer alan Ahmed b. Hâlid el-Kureşî'nin asılsız haber aktardığına dair ayrıntılı bilgi için bk. Gümârî, *el-Muğîr*, 160 No: 167. Elbânî de rivayetin asılsız olduğuna hükmetmiştir. Elbânî, *Silsile*, 1/543.

⁸⁹ Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 3/496. Bu lafızlarla aktarılan rivayet Elbânî tarafından mevzu görülmüştür. Elbânî, *Za'ifu'l-Câmi'i's-Şağîr*, 428. Söz konusu rivayet (خَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِأَهْلِيهِ، وَإِذَا مَاتَ صَاحِبُكُمْ فَدَعُوهُ) vb. lafızlarla aktarılmıştır. Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân b. el-Fazl ed-Dârimî, *Sünen*, thk. Hüseyin Selim Esed ed-Dârânî (Suudi Arabistan: Dâru'l-Muğni, 2000), 3/1451; Tirmizî, “Menâkib”, 133 (No: 3895).

⁹⁰ Rivayette yer alan ravi Nuaym b. Sâlim'in hadis uydurduğuna dair bk. Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 3/499. Gümârî, Hüzeyfe tarafından da aktarılan her iki rivayetin mevzu olduğunu ifade etmiştir. Gümârî, *el-Muğîr*, 163 No:170. Elbânî de rivayetin mevzu olduğunu ifade etmiştir. Elbânî, *Silsile*, 2/1.

⁹¹ Elbânî rivayetin mevzu olduğunu söylemiştir. Elbânî, *Za'ifu'l-Câmi'i's-Şağîr*, 430. Münâvî ise rivayetin sıhhati konusunda herhangi bir açıklamada bulunmamıştır. Bk. Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 3/500. Gümârî eserinde bu rivayete yer vermemiştir.

⁹² Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 3/559; Elbânî, *Za'ifu'l-Câmi'i's-Şağîr*, 446. Birkaç yönüyle

“Ramazan ayında Allah’ı zikreden bağışlanır, Allah’tan isteyen mahrum edilmez.”

- 54- 622 numaralı rivayet: (ذُوبَا عَنْ أَعْرَاضِكُمْ بِأَمْوَالِكُمْ)⁹³ “İffetlerinizi mallarınızla savunun.”
- 55- 628 numaralı rivayet: ذُو الدَّرَاهِمِينَ أَشَدُّ حِسَاباً مِنْ ذِي الدَّرَاهِمِ وَذُو الدِّينَارَيْنِ أَشَدُّ (حِسَاباً مِنْ ذِي الدِّينَارِ)⁹⁴ “İki dirhem sahibinin hesabı bir dirhem sahibinin hesabından daha zordur. İki dinar sahibinin hesabı da bir dinar sahibinin hesabından daha zordur.”
- 56- 629 numaralı rivayet: (ذُو الوُجْهِينِ فِي الدُّنْيَا يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَهُ وَجْهَانِ مِنَ النَّارِ)⁹⁵ “İki yüzlü insanlar kıyamet günü ateşten iki yüzle gelir.”
- 57- 637 numaralı rivayet: (رُبُّ طَاعِمٍ شَاكِرٍ أَكْبَرُ أَجْرًا مِنْ صَائِمٍ صَابِرٍ)⁹⁶ “Oruç tutamayan, ancak şükreden nice kişinin sevabı, oruç tutup sabreden kişinin sevabından daha fazladır.”
- 58- 638 numaralı rivayet: (رُبُّ عَابِدٍ جَاهِلٍ وَرُبُّ عَالِمٍ فَاجِرٍ فَاحْذَرُوا الْجَهْلَ مِنَ الْعِبَادِ) (وَالْفُجَّارَ مِنَ الْعُلَمَاءِ)⁹⁷ “Nice âbidler vardır ki cahildirler. Nice âlimler de vardır ki fâcirdirler. O halde cahil âbidler ile facir âlimlerden sakının.”
- 59- 641 numaralı rivayet: (رَجِمَ اللَّهُ مَنْ حَفِظَ لِسَانَهُ وَعَرَفَ زَمَانَهُ وَاسْتَقَامَتَ طَرِيقَتَهُ)⁹⁸ “Allah, dilini koruyan, zamanını değerlendirebilen ve istikamet üzere olanlara rahmet etsin.”
- 60- 643 numaralı rivayet: (رُكْعَتَانِ بِسِوَاكَ أَفْضَلُ مِنْ سَبْعِينَ رُكْعَةً بِغَيْرِ سِوَاكَ وَدَعْوَةٌ فِي السَّبْرِ أَفْضَلُ مِنْ سَبْعِينَ صَدَقَةً فِي السَّبْرِ أَفْضَلُ مِنْ سَبْعِينَ صَدَقَةً فِي السَّبْرِ)⁹⁹

ferd olan bu rivayet, (Taberânî, *el-Mu‘cemü’l-evaşî*, 7/226) Elbânî tarafından mevzu kabul edilmiştir. Elbânî, *Silsile*, 8/115.

⁹³ Süyûtî, *el-Câmi‘u’s-şagîr*, 263. Ğumârî, tarafından mevzu olduğu ifade edilen rivayet (Ğumârî, *el-Muğîr*, 178 No: 194), Elbânî tarafından sahih kabul edilmiştir. Elbânî, Nâsiruddîn, *Silsiletü’l-ehâdîsi’s-şahîha* (b.y.: el-Mektebetü’l-İslâmî, ts.), 1/644.

⁹⁴ Münâvî, *Feyzü’l-kadîr*, 3/567. Ebû Hüreyre’ye isnad edilen rivayetinin senedinde Amr b. Abdilğaffâr yer aldığından Elbânî’ye göre mevzudur. Ancak Ebû Zer’den mevkufl olarak aktarılan tarikin sahih olduğu hususu da Elbânî tarafından aktarılmıştır. Elbânî, *Silsile*, 8/117.

⁹⁵ Hâlid b. Yezîd el-Umerî, rivayeti aktarırken ferd kalmıştır. Taberânî, *el-Mu‘cemü’l-evaşî*, 6/234. Hâlid b. Yezîd el-Umerî’nin yalancı olduğuna dair bk. Münâvî, *Feyzü’l-kadîr*, 3/568. Elbânî rivayetinin mevzu olduğunu beyan etmiştir. Elbânî, *Silsile*, 14/405.

⁹⁶ Süyûtî, *el-Câmi‘u’s-şagîr*, 270; Münâvî, *Feyzü’l-kadîr*, 4/16. Rivayetinin isnadında Bişr b. İbrâhîm yer aldığından dolayı Elbânî tarafında mevzu olduğuna hükmedilmiştir. Elbânî, *Silsile*, 8/127.

⁹⁷ Münâvî, *Feyzü’l-kadîr*, 4/17. Rivayetinin isnadında yer alan Bişr b. İbrâhîm el-Ensârî vaddâ’ olduğundan Ğumârî tarafından mevzu olduğuna hükmedilmiştir. Ğumârî, *el-Muğîr*, 183 No: 201. Elbânî’ye göre de rivayet mevzudur. Elbânî, *Silsile*, 1/707.

⁹⁸ Rivayetinin senedinde yer alan Muhammed b. Ziyâd el-Yeşkurî el-Meymûnî’nin yalancı olduğuna dair ayrıntılı bilgi için bk. Münâvî, *Feyzü’l-kadîr*, 4/29. Elbânî rivayetinin mevzu olduğunu ifade etmiştir. Elbânî, *Silsile*, 4/253. Rivayetinin değerlendirilmesine dair ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. Keleş, *Münâvî’nin Süvûtî’ye İtirazları*, 55.

العلائية⁹⁹“Misvakla kılınan iki rekât, misvaksız kılınan yetmiş rekâtın daha faziletlidir. Gizli yapılan bir dua açıktan yapılan yetmiş duadan daha faziletlidir. Gizli verilen bir sadaka da açıktan verilen yetmiş sadakadan daha faziletlidir.”

- 61- 663 numaralı rivayet: (سَأَلْتُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَ حِسَابَ أُمَّتِي إِلَيَّ لِنَلَّا نَفْتَضِحَ عِنْدَ الْأَمَمِ فَأَوْحَى إِلَيَّ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيَّ: يَا مُحَمَّدُ بَلْ أَنَا أَحْسِبُهُمْ فَإِنْ كَانَ مِنْهُمْ زَلَّةٌ سَتَرْتُهَا عَنْكَ لِنَلَّا نَفْتَضِحَ عِنْدَكَ) ¹⁰⁰ “Diğer ümmetlere karşı rezil olmamaları için ümmetimin hesabının bana verilmesini Allah’tan istedim. Bunun üzerine Allah bana şöyle vahyetti: Ya Muhammed bilakis onları ben hesaba çekeceğim, şayet onların bir zelle miktarı hataları varsa yanında mahcup olmamaları için onları gizleyeceğim.”
- 62- 665 numaralı rivayet: (سَارِعُوا فِي طَلْبِ الْعِلْمِ فَالْحَدِيثُ مِنْ صَادِقٍ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا سَارِعُوا فِي طَلْبِ الْعِلْمِ فَالْحَدِيثُ مِنْ صَادِقٍ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا) ¹⁰¹ “İlim öğrenme konusunda yarışınız. Doğru sözlü bir kimseden aktarılan bir hadis, dünyadan ve üzerinde bulunan altın ve gümüşten daha hayırlıdır.”
- 63- 668 numaralı rivayet: (سِنَّةُ أَشْيَاءَ تُحِيطُ الْأَعْمَالُ: الْإِسْتِعَاْلُ بِغُيُوبِ الْخَلْقِ وَقَسْوَةُ الْقَلْبِ) ¹⁰² “Altı şey (sâlih) amelleri boş çıkarır: İnsanların kusurlarıyla meşgul olmak, kalp katılığı, dünya sevgisi, hayanın azlığı, nihayetsiz istekler ve zalimin sonu gelmeyen zulmü.”
- 64- 694 numaralı rivayet: (السُّنَّةُ سُنَّتَانِ: سُنَّةٌ فِي فَرِيضَةٍ وَسُنَّةٌ فِي غَيْرِ فَرِيضَةٍ السُّنَّةُ النَّبِيِّ) ¹⁰³ “Sünnet iki çeşittir. Bir çeşidi farzlara bağlı, bir çeşidi de bağlı değildir. Farzlara bağlı olan sünnetin aslı Allah’ın kitabında bulunmaktadır. Bunu yapmak hidayet, terk etmek ise dalâlettir. Aslı Kur’ân’da olmayan sünnetlere gelince, onları yapmak fazilettir, ancak terk edilirse günâh olmaz.”
- 65- 695 numaralı rivayet: (شَابُّ سَجِيٍّ حَسَنُ الْخُلُقِ أَحَبُّ إِلَيَّ اللَّهُ مِنْ شَيْخٍ بَخِيلٍ عَابِدٍ)

⁹⁹ Rivayetinin senedinde yalancılıkla itham edilen ravi bilgisi için bk. Münâvî, *aCâmi i’s-şagîr*, 459.

¹⁰⁰ Münâvî, *Feyzü’l-ğadir*, 4/76. Ğumârî, rivayetinin anlamsız olduğu, gafil ve ahmaklar tarafından uydurulduğunu ifade etmiştir. Ğumârî, *el-Muğîr*, 198 No: 221. Elbânî de rivayetinin mevzu olduğunu söylemiştir. Elbânî, *Za’ifü’l-Câmi i’s-şagîr*, 472.

¹⁰¹ Süyûtî, *el-Câmi u’s-şagîr*, 283. Ğumârî, hadis talibinin mevzu olduğunda şüphe etmediği bir rivayet olduğunu ifade etmiş ve mevzu olmasının sebebine yer vermemiştir. Ğumârî, *el-Muğîr*, 201 No: 224. Elbânî ise rivayetinin zayıf olduğuna hükmetmiştir. Elbânî, *Za’ifü’l-Câmi i’s-şagîr*, 470.

¹⁰² Senedinde itham edilen raviler bulunduğu dolaylı Ğumârî tarafından mevzu olduğuna hükmedilmiştir. Ğumârî, *el-Muğîr*, 202 No: 227. Senedinde yalancılıkla itham edilen Muhammed b. Yusuf el-Kudemî yer aldığından Elbânî tarafında da mevzu kabul edilmiştir. Elbânî, *Silsile*, 8/172.

¹⁰³ Münâvî, *Feyzü’l-ğadir*, 4/146. Elbânî, hadisin mevzu olduğu ifade etmiştir. Elbânî, *Za’ifü’l-Câmi i’s-şagîr*, 492. Rivayetinin değerlendirmesine dair ayrıntılı bilgi için bk. Elbânî, *Silsile*, 8/213.

- (سيء الخلق)¹⁰⁴ “Cömert ve ahlâkı güzel bir genç Allah katında âbid (çok ibadet eden) ama cimri ve ahlâkı kötü olan bir yaşlıdan daha sevimlidir.”
- 66- 718 numaralı rivayet: (الصَّمْتُ سَيِّدُ الْأَخْلَاقِ وَمَنْ مَرَّحَ اسْتَجَفَّ بِهِ)¹⁰⁵ “Susmak, güzel ahlâkın efendisidir. Çok şaka yapan kimse ise hafife alınır.”
- 67- 729 numaralı rivayet: (الصَّحَاكُ فِي الْمَسْجِدِ ظُلْمَةٌ فِي الْقَبْرِ)¹⁰⁶ “Mescitte gülmek kabirde karanlıktır -karanlığa neden olur.”
- 68- 732 numaralı rivayet: (الضَّيْفُ يَأْتِي بِرِزْقِهِ وَيَرْزُقُهُ بِذُنُوبِ الْقَوْمِ يُمَخَّصُ عَنْهُمْ)¹⁰⁷ “Misafir rızkıyla gelir, ev sahibinin günahlarını götürerek onları temizler.”
- 69- 738 numaralı rivayet: (طَلَبُ الْعِلْمِ أَفْضَلُ عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الصَّلَاةِ وَالصِّيَامِ وَالْحَجِّ وَالْجِهَادِ)¹⁰⁸ “İlim öğrenmek, Allah katında namaz, oruç, hac ve cihattan daha faziletlidir.”
- 70- 740 numaralı rivayet: (طُوبَى لِلْمَخْلُصِينَ أَوْلَئِكَ مَصَابِيحُ الْهُدَى تَنْجِلِي عَنْهُمْ كُلَّ فِتْنَةٍ)¹⁰⁹ “İhlaslı olanlara müjdeler olsun. Onlar hidayet kandilleridirler. Her türlü karanlık fitne onlarla aydınlanır.”
- 71- 742 numaralı rivayet: (طُوبَى لِمَنْ بَاتَ حَاجًّا وَأَصْبَحَ غَازِيًّا رَجُلًا مَسْتَوْرًا ذُو عِيَالٍ) مُتَعَقِّفٌ قَانِعٌ بِالْيَسِيرِ مِنَ الدُّنْيَا يَدْخُلُ عَلَيْهِمْ صَاحِبًا وَيَخْرُجُ عَنْهُمْ صَاحِبًا فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ (إِنَّهُمْ هُمُ الْخَاجِرُونَ الْغَازُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ)¹¹⁰ “Hacı olarak yatıp gazi olarak kalkanlara müjdeler olsun. Nefsim elinde olan Allah’a yemin ederim ki aile sahibi, iffetli, dünyalık açıdan aza kanaatkâr, evine gülerek girip çıkan kişiler Allah yolunda gazve edip hacı olanlardır.”
- 72- 759 numaralı rivayet: (عَالِمٌ يُنْتَفَعُ بِعِلْمِهِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ عَالِدٍ)¹¹¹ “İlminden

¹⁰⁴ Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 4/153. Elbânî rivayetin mevzu olduğunu söylemiştir. Elbânî, *Za'îfü'l-Câmi'i's-ş-şagîr*, 495.

¹⁰⁵ İbn Hibbân, rivayetin senesinde yer alan Saîd b. Meysera'nın mevzu nakillerde bulunduğunu ifade etmiştir. Bk. Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 4/241; Elbânî, *Silsile*, 8/287. Elbânî rivayetin mevzu olduğunu söylemiştir. Elbânî, *Za'îfü'l-Câmi'i's-ş-şagîr*, 520.

¹⁰⁶ Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 4/258; Elbânî, *Za'îfü'l-Câmi'i's-ş-şagîr*, 526. Gümârî, bu rivayetin kussasların uydurması olduğunu ifade etmiştir. Gümârî, *el-Muğîr*, 223 No: 270. Elbânî de senesinde Osmân b. Abdillâh el-Kureşî bulunduğundan dolayı rivayetin mevzu olduğunu ifade etmiştir. Elbânî, *Silsile*, 8/285.

¹⁰⁷ Süyûtî, *el-Câmi'u's-ş-şagîr*, 323; Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 4/261. Elbânî, bu lafızlarla aktarılan rivayetin mevzu olduğunu ifade etmiştir. Elbânî, *Za'îfü'l-Câmi'i's-ş-şagîr*, 527. Benzer olan (إِذَا دَخَلَ الضَّيْفُ عَلَى قَوْمٍ دَخَلَ بِرِزْقِهِ، وَإِذَا خَرَجَ خَرَجَ بِمَغْفِرَةِ ذُنُوبِهِمْ) lafızlarıyla aktarılan rivayetin ise zayıf olduğunu söylemiştir. Bk. Elbânî, *Silsile*, 6/62.

¹⁰⁸ Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 4/268. Elbânî rivayetin mevzu olduğuna hükmetmiştir. Elbânî, *Za'îfü'l-Câmi'i's-ş-şagîr*, 530. Muhammed b. Temîm es-Sa'dî rivayetin senesinde yer aldığından Gümârî'ye göre de mevzudur. Gümârî, *el-Muğîr*, 226 No: 277.

¹⁰⁹ Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 4/274; Elbânî, *Za'îfü'l-Câmi'i's-ş-şagîr*, 532. Elbânî, senesinde Ubeyde b. Hisân yer aldığından dolayı rivayetin mevzu olduğuna hükmetmiştir. Elbânî, *Silsile*, 5/252.

¹¹⁰ Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 4/276; Elbânî, *Za'îfü'l-Câmi'i's-ş-şagîr*, 532. Gümârî, rivayetin mevzu olduğuna hükmetmiştir. Gümârî, *el-Muğîr*, 227 No: 282. Elbânî, senesinde İbn Mûsâ yer aldığından mevzu olduğuna hükmetmiştir. Elbânî, *Silsile*, 8/296.

¹¹¹ Gümârî, senesinde hadis uyduran ravi bulunduğundan dolayı rivayetin mevzu oldu-

- faidalanılan bir âlim, bin âbidden daha hayırlıdır.”
- 73- 768 numaralı rivayet: عَجَّ حَجْرٌ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى فَقَالَ: إِلَهِي وَسَيِّدِي عَيْدُنُكَ كَذَا وَكَذَا سَنَةً) 112 “Taşın biri feryat ederek şöyle dedi: Ey Rabbim ve Efendim! Bunca yıldır sana ibadet ettim şimdi de bir beni tuvaletin temeline koydun. Bunun üzerine Allah; hakimlerin bulunduğu meclisten seni uzaklaştırdığıma memnun olmadın mı dedi.”
- 74- 779 numaralı rivayet: عَلَيْكُمْ بِالصِّدْقِ فَإِنَّهُ بَابٌ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ وَإِيَّاكُمْ وَالْكَذِبَ) 113 “Doğru sözlü olun. Çünkü doğruluk, cennet kapılarından biridir. Yalandan da sakının. Çünkü yalan cahennem kaplarından biridir.”
- 75- 781 numaralı rivayet: (عليكم بالقناعة فإن القناعة مال لا ينفد) 114 “Size kanaatkâr olmanızı öğütüyorum. Zira kanaat, tükenmez bir maldır-hazinedir.”
- 76- 782 numaralı rivayet: (عليكم بلا إله إلا الله والاستغفار فأكثروا منهما فإنَّ إبليسَ قال: (أَهْلَكْتُ النَّاسَ بِالذُّنُوبِ وَأَهْلَكُونِي بِلا إله إلا الله والاستغفار فلما رأيت ذلك أَهْلَكْتُهُمْ بِالْأَهْوَاءِ أَهْلَكْتُ النَّاسَ بِالذُّنُوبِ وَأَهْلَكُونِي بِالْأَهْوَاءِ) 115 “Size ‘lâ ilâhe illallah’ zikrini ve istiğfarı tavsiye ediyorum. Bu ikisini artırın zira İblis şöyle demiştir: Ben insanları günahlarıyla perişan ettim, onlar da ‘lâ ilâhe illallâh’ ve istiğfar ile beni perişan ettiler. Bunu gördüğümde onları arzu ve istekleriyle perişan ettim. Halbuki onlar kurtuluşa erdiklerini sanıyorlardı.”
- 77- 784 numaralı rivayet: (الْعَالِمُ إِذَا أَرَادَ بِعِلْمِهِ وَجْهَ اللَّهِ هَابَهُ كُلُّ شَيْءٍ وَإِذَا أَرَادَ أَنْ يُكْتَبَ) 116 “Âlim, ilmiyle Allah’ın rızasını gözetirse bütün mahlukât ondan çekinir. Fakat ilmiyle servetini artırma derdine düşerse, kendisi her şeyden korkar hale gelir.”
- 78- 785 numaralı rivayet: (الْعَالِمُ وَالْعِلْمُ وَالْعَمَلُ فِي الْجَنَّةِ فَإِذَا لَمْ يَعْمَلِ الْعَالِمُ بِمَا يَعْلَمُ كَانَ) 117 “Âlim, ilim ve amel cennettedir.

ğunu söylemiştir. Ğumârî, *el-Muğîr*, 230 No: 289. Senedinde yalancılıkla itham edilen Amr b. Cemî’ yer almaktadır. Münâvî, *Feyzü’l-ğadır*, 4/299. Elbânî de rivayetin mevzu olduğunu ifade etmiştir. Elbânî, *Silsile*, 8/311.

112 Münâvî, *Feyzü’l-ğadır*, 4/306; Elbânî, *Ğa’ifü’l-Câmi’i’s-ğağîr*, 540. Ğumârî, rivayetin israiliyattan olduğunu ve uydurma olduğunu ifade etmiştir. Ğumârî, *el-Muğîr*, 231 No: 293. Elbânî de rivayetin mevzu olduğuna hükmetmiştir. Elbânî, *Silsile*, 2/113.

113 Süyûtî, *el-Câmi’u’s-ğağîr*, 342; Münâvî, *Feyzü’l-ğadır*, 4/344. Elbânî, rivayetin mevzu olduğunu ifade etmiştir. Elbânî, *Ğa’ifü’l-Câmi’i’s-ğağîr*, 551. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. Elbânî, *Silsile*, 8/379. Anlam açısında yakın lafızla aktarılan sahih hadisler için bk. Müslim, “el-Bir ve’s-Sıla”, 2607; Tirmizî, “el-Bir ve’s-Sıla”, 45.

114 Münâvî, *Feyzü’l-ğadır*, 4/346; Elbânî, bu rivayetin mevzu olduğunu ifade etmiştir. *Ğa’ifü’l-Câmi’i’s-ğağîr*, 552.

115 Münâvî, *Feyzü’l-ğadır*, 4/354. Elbânî, rivayetin mevzu olduğuna hükmetmiştir. Elbânî, *Ğa’ifü’l-Câmi’i’s-ğağîr*, 554.

116 Süyûtî, *el-Câmi’u’s-ğağîr*, 349. Senedinde meçhul olan Hasen b. Amr el-Kaysî yer almaktadır. Rivayet Elbânî tarafından zayıf görülmüştür. Elbânî, *Silsile*, 8/399. Ğumârî bu rivayetin asılsız olduğunu ifade etmiştir. Ğumârî, *el-Muğîr*, 236 No: 307.

117 Senedinde yalancılıkla itham edilen Hasen b. Ziyâd el-Lü’lûi yer almaktadır.

Âlim bildiğiyle amel etmediğinde ilim ve amel cennette olur, âlim ise ateşte.”

- 79- 796 numaralı rivayet: *عَسَلُ الْقَدَمَيْنِ بِالْمَاءِ الْبَارِدِ بَعْدَ الْخُرُوجِ مِنَ الْحَمَامِ أَمَانٌ مِّنَ الصُّدَاعِ*¹¹⁸ “Banyodan çıktuktan sonra ayakları soğuk suyla yıkamak baş ağrısından korur.”
- 80- 823 numaralı rivayet: *(الْفَاجِرُ الرَّاجِي لِرَحْمَةِ اللَّهِ تَعَالَى أَقْرَبُ مِنْهَا مِنَ الْعَابِدِ الْمُقْتَطِ)*¹¹⁹ “Allah’ın rahmetini uman facir -günahkar- kimse, umudunu kesen âbidden Allah’ın rahmetine daha yakındır.”
- 81- 841 numaralı rivayet: *قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: إِذَا بَلَغَ عَبْدِي سِنَّةَ أَرْبَعِينَ سِنَّةً عَافِيَتُهُ مِنَ الْبِلَايَا (الثَّلَاثِ: مِنَ الْجُنُونِ وَالْبَرَصِ وَالْجَدَامِ وَإِذَا بَلَغَ خَمْسِينَ سِنَّةً حَاسِبَتُهُ حِسَاباً يَسِيرًا وَإِذَا بَلَغَ سِتِينَ سِنَّةً حَبِيبَتْ إِلَيْهِ الْإِنَابَةُ وَإِذَا بَلَغَ سَبْعِينَ سِنَّةً أَحَبَّتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَإِذَا بَلَغَ ثَمَانِينَ سِنَّةً كَتَبَتْ حَسَنَاتُهُ وَالْوَيْتُ سَبَّأَتُهُ وَإِذَا بَلَغَ تِسْعِينَ سِنَّةً قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ: أَسِيرُ اللَّهُ فِي أَرْضِهِ فَغُفِرَ لَهُ مَا كَانَتْ تَقْدَمُ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ وَتَشَفَعُ فِي أَهْلِهِ*¹²⁰ “Allah Teâlâ şöyle buyurdu: Kulum kırkına ulaştığında üç sıkıntıyı ondan bertaraf ederim. Delilik, alaca ve cüzam hastalıkları. Ellisine ulaştığında onu kolay bir hesaba çekerim. Altmışına ulaştığında -bize- yönelmeyi ona sevdirim. Yetmişine vardığında melekler onu sever. Seksenine ulaştığında iyilikleri yazılır, kötülükleri atılır. Doksanına vardığında melekler, “yeryüzünde Allah’ın esiri” derler. Bunun üzerine geçmiş ve gelecek bütün günahları bağışlanır ve ailesine şefaataçı olur.”
- 82- 870 numaralı rivayet: *كَانَ النَّاسُ يَعْزُبُونَ دَاوُدَ يَطْنُونَ أَنْ بِهِ مَرَضٌ وَمَا بِهِ إِلَّا شِدَّةٌ (الْخَوْفِ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى*¹²¹ “İnsanlar Dâvûd’u ziyaret ettiklerinde onu hasta sanırlardı. Halbuki onda sadece aşırı bir Allah korkusu vardı.”
- 83- 876 numaralı rivayet: *كَاتَمَ الْعِلْمُ بِلَعْنَتِهِ كُلَّ شَيْءٍ حَتَّى الْخُوْثُ فِي الْبَحْرِ وَالطَّيْرُ فِي السَّمَاءِ*¹²² “Gökteki kuş ve denizdeki balığa varıncaya kadar her şey

Münâvî, *Feyzû'l-kadîr*, 4/372. Elbânî rivayetini mevzu olduğunu aktarmıştır. Elbânî, *Za'îfü'l-Câmi'i's-şagîr*, 560. Ğumârî, rivayetini mevzu olduğunu ifade etmiştir. Ğumârî, *el-Muğîr*, 237 No: 309.

¹¹⁸ Süyûtî, *el-Câmi'u's-şagîr*, 355; Ğumârî, rivayetini batıl olduğunu ifade etmiştir. Ğumârî, *el-Muğîr*, 270 No: 317. Elbânî rivayetini mevzu olduğunu aktarmıştır. Elbânî, *Silsile*, 1/695.

¹¹⁹ Münâvî, *Feyzû'l-kadîr*, 4/460. Rivayet Elbânî tarafından mevzu görülmüştür. Elbânî, *Za'îfü'l-Câmi'i's-şagîr*, 586.

¹²⁰ Süyûtî, *el-Câmi'u's-şagîr*, 375. Ğumârî, hem senedinde tenkid edilen ravilerin bulunması hem de vakiya uygun düşmemesi itibarıyla bu rivayetini mevzu olduğuna hükmetmiştir. Ğumârî, *el-Muğîr*, 249 No: 338. Eşcaî, Süfyân es-Sevrî'den rivayeti aktarıncan ferd kalmıştır. Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Hilyetü'l-evliyâ' ve tabakâtü'l-aşfiya*, (Mısır: es-Seâde, 1974), 1/19. Elbânî, rivayetini zayıf olduğunu ifade etmiştir. Elbânî, *Za'îfü'l-Câmi'i's-şagîr*, 589.

¹²¹ Senedinde yalancılıkla itham edilen Muhammed b. Abirrahman b. Gazvân yer almaktadır. Bk. Münâvî, *Feyzû'l-kadîr*, 4/544. Elbânî rivayetini mevzu olduğunu söylemiştir. Elbânî, *Silsile*, 2/99.

¹²² Münâvî, *Feyzû'l-kadîr*, 4/54. Ğumârî, senedinde yalancı raviler yer aldığından mevzu olduğuna hükmetmiştir. Ğumârî, *el-Muğîr*, 255 No: 349. Elbânî de rivayetini mevzu olduğunu söylemiştir. Elbânî, *Za'îfü'l-Câmi'i's-şagîr*, 605. Rivayet hakkın-

- ilmini ketmeden (öğretmeyen) kişiye lanet eder.”
- 84- 888 numaralı rivayet: (كَلُوا التَّمْرَ عَلَى الرَّبِيقِ فَإِنَّهُ يَقْتُلُ الدُّودَ)¹²³ “Hurmayı aç karına yiyin. Çünkü -bu halde yenen hurma- kurtçukları öldürür.”
- 85- 910 numaralı rivayet: (كَانَ إِذَا أَتَى بِطَعَامٍ أَكَلَ مِمَّا يَلِيهِ وَإِذَا أَتَى بِالتَّمْرِ جَاءَتْ يَدُهُ)¹²⁴ -Hz. Peygamber- “Kendisine bir yemek getirildiğinde önünden verdi. Hurma getirildiğinde elini -kaba- daldırır.”
- 86- 925 numaralı rivayet: (كَانَ إِذَا دَخَلَ رَمَضَانَ أَطْلَقَ كُلَّ أُسِيرٍ وَأَعْطَى كُلَّ سَائِلٍ)¹²⁵ “Ramazan ayı olduğunda bütün esirleri serbest bırakırdı ve her isteyene -istediğini- verirdi.”
- 87- 932 numaralı rivayet: (كَانَ إِذَا مَرَّ بِالْمَقَابِرِ قَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ) ¹²⁶ (وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالصَّالِحِينَ وَالصَّالِحَاتِ وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لَاحِقُونَ) “Kabirlerin önünden geçtiğinde şöyle derdi: Salih, Saliha, Müslüman erkek ve Müslüman kadınlar, mümin erkek ve mümin kadınlardan oluşan bölge halkı selam olsun size. İnşallah biz de size kavuşacağız.”
- 88- 933 numaralı rivayet: (كَانَ إِذَا نَظَرَ إِلَى الْهَلَالِ قَالَ: اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ هَالِكًا يُنْمِنُ وَرُشْدًا أَمْنًا)¹²⁷ (بِالَّذِي خَلَقَكَ فَعَدَلَكَ تَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ) “Hilâle baktığında şöyle derdi: “Allah’ım bu ayın hilâlini bizim için iyilik ve bereket kıl. Seni yaratan ve sana böyle şekil veren Allah’a iman ettim. Yapıp yaratanların en güzeli olan Allah çok yücedir.”
- 89- 958 numaralı rivayet: (لِكُلِّ شَيْءٍ مِفْتَاحٌ وَمِفْتَاحُ الْجَنَّةِ حُبُّ الْمَسَاكِينِ وَالْفُقَرَاءِ)¹²⁸ “Her şeyin bir anahtarı vardır. Cennetin anahtarı da fakir ve yoksulları sevmektir.”

da daha fazla değerlendirme için bk. Keleş, *Münâvî'nin Suyûtî'ye İtirazları*, 37.

¹²³ Senedine yalancılıkla itham edilmiş Ebû Bekir eş-Şâfiî yer almaktadır. Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 5/44. Elbânî rivayetin mevzu olduğuna hükmetmiştir. Elbânî, *Za'îfü'l-Câmi'i's-şagîr*, 611.

¹²⁴ Süyûtî, *el-Câmi'u's-şagîr*, 406. Senedinde hadis uyduran ravi bulunduğu dair bk. Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 5/89. Elbânî de rivayetin mevzu olduğunu ifade etmiştir. Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsî'z-za'ife*, 2/305.

¹²⁵ Süyûtî, *el-Câmi'u's-şagîr*, 415. Rivayetin senedinde yalancı bir ravi olan Ebû Bekir el-Hüzelî yer aldığından Ğumârî tarafından mevzu olduğuna hükmedilmiştir. Bk. Ğumârî, *el-Muğîr*, 261 No: 367. Elbânî ise zayıf hükmünü vermiştir. Elbânî, *Za'îfü'l-Câmi'i's-şagîr*, 637.

¹²⁶ Süyûtî, *el-Câmi'u's-şagîr*, 421; Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 5/161. Elbânî'ye göre senedinde Yezîd b. İyâz yer aldığından mevzu olmakla birlikte (Elbânî, *Silsile*, 9/225) benzer lafızlarla sahih tariklerden de aktarılmıştır. Örneğin bk. Müslim, “Tahhâre”, 249.

¹²⁷ Süyûtî, *el-Câmi'u's-şagîr*, 422; Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 5/165. Senedinde yalancı bir ravi olan el-Haşşâb yer aldığından Elbânî tarafından mevzu kabul edilmiştir.

¹²⁸ Senedinde yer alan Ömer b. Râşid'in yalancılıkla itham edildiğine dair bk. Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 5/287. Senedinde Ahmed b. Dâvûd el-Harrânî yer aldığından Ğumârî tarafından mevzu olduğuna hükmedilmiştir. Ğumârî, *el-Muğîr*, 266 No: 377. Elbânî de rivayetin mevzu olduğuna hükmetmiştir. Bk. Elbânî, *Za'îfü'l-Câmi'i's-şagîr*, 682.

- “Gece ve gündüz birer binektir. Öyleyse sizi âhirete ulaştırmaları için onlara binin.”
- 97- 1023 numaralı rivayet: (مَا اخْتَلَطَ خُبِّي بِقَلْبِ عَبْدِ إِلاَّ حَرَّمَ اللَّهُ جَسَدَهُ عَلَى النَّارِ)¹³⁶ “Sevgimin girdiği bir kulun kalbi yoktur ki Allah onun cesedini ateşe haram kılmasın.”
- 98- 1040 numaralı rivayet: (مَا تَخَابَ رَجُلَانِ فِي اللَّهِ تَعَالَى إِلاَّ وَضَعَ اللَّهُ لَهُمَا كُرْسِيًّا)¹³⁷ “Allah için birbirini seven iki kimseye Allah, -kıyamet günü- bir sandalye koyar ve hesap bitene kadar bunun üzerine oturtulurlar.”
- 99- 1045 numaralı rivayet: (مَا خَابَ مَنْ اسْتَخَارَ وَلاَ نَدِمَ مَنْ اسْتَشَارَ وَلاَ عَالَ مَنْ) (اِقْتَصَدَ)¹³⁸ “İstihare eden kaybetmez, istişare eden pişman olmaz ve iktisatlı davranan fakirlik ıstırabı çekmez.”
- 100- 1048 numaralı rivayet: (مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي الْأَرْضِ شَيْئاً أَقلَّ مِنَ الْعَقْلِ وَإِنَّ الْعَقْلَ فِي) (الْأَرْضِ أَقلُّ مِنَ الْكَبْرِيتِ الْأَحْمَرِ) “Allah yer yüzünde akıldan daha nadir bir şey yaratmamıştır. Ancak akıl da yer yüzünde -bulunan- kırmızı yakuttan daha nadirdir.”
- 101- 1051 numaralı rivayet: (مَا شَدَّهَتْ خُرُوجَ الْمُؤْمِنِ مِنَ الدُّنْيَا إِلاَّ مِثْلَ خُرُوجِ الصَّبِيِّ مِنْ) (بَطْنِ أُمِّهِ مِنْ ذَلِكَ الْعَمِّ وَالظُّلْمَةَ إِلَى رُوحِ الدُّنْيَا) “Müminin dünyadan ayrılışını, çocuğun anne karnındaki sıkıntılı ve karanlık halden kurtularak dünyanın genişliğine çıkmasına benzetirim.”
- 102- 1054 numaralı rivayet: (مَا عَلِمَ اللَّهُ مِنْ عَبْدٍ نَدَامَةً عَلَى ذَنْبٍ إِلاَّ غَفَرَهُ لَهُ قَبْلَ أَنْ) (يَسْتَعْفِرَهُ مِنْهُ)¹⁴¹ “Allah kulun işlemiş olduğu bir günahahtan dolayı pişman olduğunu görürse, kendisi daha istiğfar etmeden onu bağışlar.”
- 103-1069 numaralı rivayet: (مَا مِنْ رَجُلٍ يَأْتِي قَوْمًا وَيُوسِعُونَ لَهُ حَتَّى يَرْضَى إِلاَّ كَانَ)

medilmiştir. Ğumârî, *el-Muğîr*, 272 No: 393. Elbânî ise rivayetin zayıf olduğuna hükmetmiştir. Elbânî, *Silsile*, 3/154.

¹³⁶ Süyûtî, *el-Câmi' u 's-şagîr*, 477. Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 5/414. Elbânî senedinde yer alan İsmâîl b. Yahyâ et-Teymî'nin yalancı olmasından dolayı rivayetin mevzu olduğunu ifade etmiştir. Elbânî, *Silsile*, 9/408.

¹³⁷ Süyûtî, *el-Câmi' u 's-şagîr*, 481. Senedinde yalancı olan Dâvûd el-A'mâ yer almaktadır. Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 5/435. Elbânî de rivayetin mevzu olduğunu ifade etmiştir. Elbânî, *Silsile*, 13/1128.

¹³⁸ Süyûtî, *el-Câmi' u 's-şagîr*, 482. Abdulküddûs, Hasen'den ondan da oğlu rivayeti aktarırken ferd kalmıştır. Kuddâi, *Müsnedü's-Şihâb*, 2/7. Her iki ravinin de zayıf olduğuna dair bk. Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 5/442. Elbânî de Abdülkuddûs'un yalancı olmasından dolayı rivayetin mevzu olduğunu ifade etmiştir. Elbânî, *Silsile*, 2/78.

¹³⁹ Süyûtî, *el-Câmi' u 's-şagîr*, 483; Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 5/444. Elbânî rivayetin mevzu olduğuna hükmetmiştir. Elbânî, *Za'îfü'l-Câmi' i 's-şagîr*, 731.

¹⁴⁰ Süyûtî, *el-Câmi' u 's-şagîr*, 484. Hadisin asılsız ve metruk olduğuna dair İbn Ady ve Dârekutnî'nin kanaati için bk. Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 5/450. Elbânî de rivayete mevzu hükmünü vermiştir. Bk. Elbânî, *Za'îfü'l-Câmi' i 's-şagîr*, 731.

¹⁴¹ Süyûtî, *el-Câmi' u 's-şagîr*, 485. Rivayetin senedinde yer alan Hişâm'ın metruk olduğuna dair bk. Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 5/457. Elbânî rivayetin mevzu olduğunu ifade etmiştir. Elbânî, *Silsile*, 1/495.

رضاهم (حَقًّا عَلَى اللَّهِ رِضَاهُمْ)¹⁴² “Bir şahıs herhangi meclise geldiğinde -orada bulunanlar- razı olsun diye kendisine yer verirse, Allah’ın da o kimselerden hoşnut olması umulur (hak olur).”

104- 1082 numaralı rivayet: مَا مِنْ قَاضٍ مِنْ قَضَاةِ الْمُسْلِمِينَ إِلَّا وَمَعَهُ مَلَكَانِ يُسَدِّدَانِهِ (إِلَى الْحَقِّ مَا لَمْ يَرُدَّ غَيْرُهُ فَإِذَا أَرَادَ غَيْرَهُ وَجَارَ مُتَعَمِّدًا تَبَرَّأَ مِنْهُ الْمَلَكَانِ وَوَكَلَاهُ إِلَى نَفْسِهِ)¹⁴³ “Müslüman kadılarından herhangi bir kadı yoktur ki hak dışında bir isteği olmadığı müddetçe iki melek onu doğru yola çekmesin. Hakkaniyetten başka bir şeyi amaçlarsa ve bilerek zulmederse her iki melek onu terk ederek nefsiyle baş başa bırakır.”

105-1107 numaralı rivayet: مَكَارِمُ الْأَخْلَاقِ عَشْرَةٌ تَكُونُ فِي الرَّجُلِ وَلَا تَكُونُ فِي ابْنِهِ) تَكُونُ فِي الْإِبْنِ وَلَا تَكُونُ فِي الْأَبِ وَتَكُونُ فِي الْعَبْدِ وَلَا تَكُونُ فِي سَيِّدِهِ يَفْسُمُهَا اللَّهُ لِمَنْ أَرَادَ بِهِ السَّعَادَةَ: صِدْقُ الْخَبِيثِ وَصِدْقُ الْبَاسِ وَإِعْطَاءُ السَّائِلِ وَالْمُكَافَأَةُ بِالصَّنَائِعِ وَحِفْظُ الْأَمَانَةِ وَصَلَةُ الرَّجْمِ وَالتَّذَمُّمُ لِلْجَارِ وَالتَّذَمُّمُ لِلصَّاحِبِ وَإِقْرَاءُ الصَّيْفِ وَرَأْسُهُنَّ الْحَيَاءُ¹⁴⁴ “Güzel ahlak on şeydir. Bunlar bazen bir kişide olur, ancak oğlunda olmaz. Bazen de oğulda olur fakat baba da olmaz. Ya da kölede olur, efendisinde olmaz. Allah bunları iyiliğini dilediği kişiler arasında paylaşır: Doğru konuşma, savaşta sebat etme, isteyene verme, iyiliğe karşılık verme, emanete sahip çıkma, sılâ-i rahim, komşunun ve arkadaşının hakkını gözetme, misafire iyi davranma. Bunları başında da haya gelir.”

106-1111 numaralı rivayet: مِنَ الْمُرُوءَةِ أَنْ يُبْصِتَ الْأَخُ لِأَخِيهِ إِذَا حَدَّثَهُ وَمِنْ حَسَنِ (الْمَمَاشَاةِ أَنْ يَقِفَ لِأَخِيهِ إِذَا انْقَطَعَ شَيْعُ عَلَيْهِ)¹⁴⁵ “Müslüman kardeşi konuştuğunda onu dinlemek yüce kişilik karakterlerindedir. Ayakkabı bağcığı koptuğunda Müslüman kardeşinin onu beklemesi de yolculuk adabındandır.”

107-1120 numaralı rivayet: مَنْ أُجْرِيَ اللَّهُ عَلَى يَدَيْهِ فَرَجًا لِمُسْلِمٍ فَرَجَ اللَّهُ عَنْهُ كَرَبَ الدُّنْيَا (وَالْآخِرَةِ)¹⁴⁶ “Allah kimin eliyle bir Müslümanın sıkıntısını giderirse,

¹⁴² Süyûtî, *el-Câmi ‘u ‘ş-şagîr*, 491. Metruk bir ravi olan Süleymân b. Seleme yer aldığına dair bk. Münâvî, *Feyzü ‘l-ğadîr*, 5/482; San‘ânî, *et-Tenvîr*, 9/473. Elbânî’nin rivayetinin mevzu olduğuna hükmettiğine dair bk. Elbânî, *Şa ‘ifü ‘l-Câmi ‘i ‘ş-şagîr*, 747.

¹⁴³ Senedinde yalancı olan Ebu Dâvûd el-A’mâ yer aldığından rivayet mevzudur. Münâvî, *Feyzü ‘l-ğadîr*, 5/492. Elbânî de rivayetin mevzu olduğuna hükmetmiştir. Elbânî, *Silsile*, 6/123.

¹⁴⁴ Süyûtî, *el-Câmi ‘u ‘ş-şagîr*, 501. Senedinde meçul bir ravi olan Sâbit b. Yezid yer almaktadır. Ğumârî rivayetin mekuf olduğunu ifade etmiştir. Ğumârî, *el-Mugîr*, 276 No: 403. Elbânî ise rivayeti son derece zayıf olduğuna hükmetmiştir. Elbânî, *Silsile*, 2/153.

¹⁴⁵ Münâvî, *Feyzü ‘l-ğadîr*, 6/8; Elbânî, *Şa ‘ifü ‘l-Câmi ‘i ‘ş-şagîr*, 765. *Muhtâr*’da Enes şeklinde kaynak gösterilen bu rivayet Hatîb el-Bağdâdî’ye nispet edilerek aktarılmıştır. Bk. Süyûtî, *el-Câmi ‘u ‘ş-şagîr*, 502. Rivayetin senedinde Harrâs b. Abdillâh yer aldığından Elbânî tarafından mevzu olduğuna hükmedilmiştir. Elbânî, *Silsile*, 10/23.

¹⁴⁶ Münâvî, *Feyzü ‘l-ğadîr*, 6/28. Senedinde yer alan Münzîr b. Ziyâd’tan dolayı Elbânî rivayetin mevzu olduğuna söylemiştir. Elbânî, *Silsile*, 4/294.

- onun da dünya ve ahiret sıkıntısını giderir.”
- 108-1137 numaralı rivayet: ¹⁴⁷“(مَنْ أَدْنَبَ ذَنْبًا وَهُوَ يَصْنَعُ دَخَلَ النَّارَ وَهُوَ بِيكِي) “Bir günah işlerken gülen kimse ağlar şekilde ateşe girecektir.”
- 109-1145 numaralı rivayet: ¹⁴⁸“(مَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَقِي دِينَهُ وَعِرْضَهُ بِمَالِهِ فَلْيَفْعَلْ) “Kim dinini ve ırzını malıyla koruyabiliyorsa bunu yapsın.”
- 110-1165 numaralı rivayet: ¹⁴⁹“(مَنْ أَكْثَرَ زَكَرَ اللَّهُ أَحَبَّهُ اللَّهُ تَعَالَى) “Kim Allah’ın zikrini artırırsa Allah onu sever.”
- 111-1172 numaralı rivayet: ¹⁵⁰“(مَنْ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ نِعْمَةً فَأَزَادَ بَقَاءَهَا فَلْيُكْتِرْ مِنْ قَوْلِ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ) “Allah’ın kendisine nimet verdiği kimse, o nimeti kalıcı kılmak istiyorsa ‘لا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ’ zikrini çoğaltsın.”
- 112-1186 numaralı rivayet: ¹⁵¹“(مَنْ تَزَيَّنَ بِعَمَلِ الْأَخْرَةِ وَهُوَ لَا يُرِيدُهَا وَلَا يَطْلُبُهَا لَعَنَ) “Kim âhiret amelini istemediği halde onunla süslenirse yerde ve göklerde lanetlenir.”
- 113-1205 numaralı rivayet: ¹⁵²“(مَنْ زَارَ قَبْرَ وَالِدَيْهِ أَوْ أَحَدِهِمَا يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَقَرَأَ عِنْدَهُ {يس} غُفِرَ لَهُ) “Her kim Cuma günü anne babasının veya onlardan herhangi birisinin mezarını ziyaret eder ve yanı başında Yâsîn Sûresini okursa bağışlanır.”
- 114-1208 numaralı rivayet: ¹⁵³“(مَنْ زَنِى زُنْيًا بِهِ وَأُوَّ بِحَيْطَانِ دَارِهِ) “Kim zina ederse kendisine -veya soyuna- zina edilir, evinin duvarında olsa -saklansa- bile.”
- 115-1235 numaralı rivayet: ¹⁵⁴“(مَنْ قَرَأَ سُورَةَ الْوَاقِعَةِ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ لَمْ تُصِبهُ فَاقَةٌ أَبَدًا) “Her

¹⁴⁷ Senedinde yer alan Amr b. Eyyûb’un mecruh olduğuna dair bk. Münâvî, *Feyzü'l-ka-dîr*, 6/48. Elbânî’nin mevzu olduğuna hükmettiğine dair bk. Elbânî, *Şa’îfü'l-Câmi’i’s-şagîr*, 777.

¹⁴⁸ Rivayetin senedinde yer alan Ebû Usme’nin cerh edildiğine dair bk. Münâvî, *Feyzü'l-ka-dîr*, 6/54. Ebû Usme, yalancılıkla meşhur olan Nûh b. Ebî Meryem olduğuna dolayısıyla rivayetinin mevzu olduğu hakkında bk. Elbânî, *Silsile*, 4/294.

¹⁴⁹ Münâvî, *Feyzü'l-ka-dîr*, 6/83. Senedinde yer alan Nuaym b. Mûri’ten dolayı rivayet Elbânî tarafından mevzu kabul edilmiştir. Elbânî, *Silsile*, 10/63.

¹⁵⁰ Hâlid b. Necîh, İbn Lehî’a’den rivayeti aktarırken ferd kalmıştır. Taberânî, *el-Mu’cemü'l-evsaf*, 1/56. Halîd b. Necîh’in yalancılıkla itham edildiğine dair bk. Münâvî, *Feyzü'l-ka-dîr*, 6/90. Elbânî de rivayetin mevzu olduğunu ifade etmiştir. Elbânî, *Silsile*, 10/68.

¹⁵¹ Senedinde yer alan İsmâîl b. Yahyâ et-Temîmî yalancı olduğundan Ğumârî tarafından rivayet mevzu kabul edilmiştir. Ğumârî, *el-Muğîr*, 282 No: 420. Münâvî ve Elbânî tarafından da mevzu kabul edilmiştir. Bk. Münâvî, *Feyzü'l-ka-dîr*, 6/103; Elbânî, *Silsile*, 10/80.

¹⁵² Rivayetin senedinde yer alan Amr yalancılıkla itham edilmiştir. Münâvî, *Feyzü'l-ka-dîr*, 6/141. Elbânî de rivayetin mevzu olduğunu ifade etmiştir. Elbânî, *Şa’îfü'l-Câmi’i’s-şagîr*, 808; Elbânî, *Silsile*, 1/127.

¹⁵³ Münâvî, *Feyzü'l-ka-dîr*, 6/142. Elbânî, rivayetin senedinde yer alan Kâsım b. İbrâhîm el-Meletî’nin yalancı olduğunu dolayısıyla rivayetin mevzu olduğunu söylemiştir. Elbânî, *Şa’îfü'l-Câmi’i’s-şagîr*, 808; Elbânî, *Silsile*, 2/155.

¹⁵⁴ Süyûtî, *el-Câmi’u’s-şagîr*, 538; Münâvî, *Feyzü'l-ka-dîr*, 6/197; *Şa’îfü'l-Câmi’i’s-şagîr*, 832. Rivayetinde yer alan Ahmed b. Ömer el-Yemâmî yalancı olduğundan

gece Vâkıâ Sûresini okuyan kimseye fakirlik isabet etmez.”

- 116-1236 numaralı rivayet: (من قرأ إذا سلم الإمام يوم الجمعة قبل أن يبني رجليه: فاتحة) الكتاب و {قل هو الله أحد} و {قل أعوذ برب الفلق} و {قل أعوذ برب الناس} سبعا سبعا (غفر له ما تقدم من ذنبه وما تأخر)¹⁵⁵ “Cuma günü imam selam verdiği ayaklarını düzeltmeden -bulduğu durumdan değiştirmeden- önce her kim yedişer defa İhlâs, Felâk ve Nas Sûrelerini okursa geçmiş ve gelecek günahları bağışlanır.”
- 117-1238 numaralı rivayet: (من قضى لأخيه المسلم حاجة كان له من الأجر كمن حج) (واغتمر)¹⁵⁶ “Her kim Müslüman kardeşinin bir ihtiyacını giderirse hac ve umre sevabı kazanır.”
- 118 1243 numaralı rivayet: (من كرم أصله وطاب مولده حسن مخره)¹⁵⁷ “Kimin özü iyi ve doğumu -yetişmesi- güzel olursa varacağı yer de güzel olur.”
- 119-1262 numaralı rivayet: (من ولد له ثلاثة أولاد فلم يستم أحدهم محمداً فقد جهل)¹⁵⁸ “Üç erkek çocuğu olup da onlardan birinin ismini Muhammed koymayan kimse cahillik etmiş olur.”
- 120-1263 numaralı rivayet: (من ولد له ولد فأذن في أذنه اليمنى وأقام في أذنه اليسرى لم) (تضره أم الصبيان)¹⁵⁹ “Bir çocuğu doğan kimse sağ kulağına ezan ve sol kulağına kamet okursa Ümmü’s-Sıbyân (cinler) ona zarar vermez.”
- 121-1282 numaralı rivayet: (المسلمون إخوة لا فضل لأحد على أحد إلا بالتقوى)¹⁶⁰ “Müslümanlar kardeşler. Takva dışında birinin diğerine karşı herhangi bir üstünlüğü yoktur.”

Ğumârî tarafından rivayetin mevzu olduğuna hükmedilmiştir. Ğumârî, *el-Muğîr*, 286 No: 429. Elbânî ise senedin zayıf olduğunu söylemiştir. Elbânî, *Silsile*, 1/457.

¹⁵⁵ Senedinde yer alan ravilerin cerh edildiğine dair bk. Münâvî, *Feyzü’l-kadîr*, 6/204. Elbânî de rivayetin mevzu olduğuna hükmetmiştir. Elbânî, *Za’îfü’l-Câmi’i’s-ş-şagîr*, 830.

¹⁵⁶ Münâvî rivayetin senedinde tanımadığı kişilerin bulunduğunu ifade etmiştir. Münâvî, *Feyzü’l-kadîr*, 6/205. Elbânî rivayetin mevzu olduğuna hükmetmiştir. Elbânî, *Za’îfü’l-Câmi’i’s-ş-şagîr*, 835.

¹⁵⁷ Süyûtî, *el-Câmi’u’s-ş-şagîr*, 541. Rivayetin senedinin batıl olduğuna dair değerlendirmeler için bk. Münâvî, *Feyzü’l-kadîr*, 6/216. Elbânî’ye göre pek çok sebepten dolayı rivayet mevzudur. Bk. Elbânî, *Silsile*, 2/238. Sendedinde yer alan Ca’fer b. Nasr yalancılıkla itham edildiğinden dolayı Ğumârî tarafından mevzu olduğuna hükmedilmiştir. Ğumârî, *el-Muğîr*, 288 No: 434.

¹⁵⁸ Rivayetin senedinde yer alan ravilerin eleştirisine dair ayrıntılı bilgi için bk. Münâvî, *Feyzü’l-kadîr*, 6/237; Elbânî, *Silsile*, 6/237. Elbânî rivayetin mevzu olduğuna hükmetmiştir. Elbânî, *Za’îfü’l-Câmi’i’s-ş-şagîr*, 848.

¹⁵⁹ Münâvî, *Feyzü’l-kadîr*, 6/238. Rivayetin senedinde yer alan Yahyâ b. el-Alâ el-Bâcili’nin yalancı ve hadis uyduran bir ravi olduğuna dair bk. San’ânî, *et-Tenvîr*, 10/425. Elbânî de rivayete mevzu hükmünü vermiştir. Elbânî, *Za’îfü’l-Câmi’i’s-ş-şagîr*, 848.

¹⁶⁰ Münâvî, *Feyzü’l-kadîr*, 6/271. Elbânî rivayetin senedinde İbn Cibille yer aldığından dolayı mevzu olduğunu söylemiştir. Elbânî, *Silsile*, 10/207.

- 122-1283 numaralı rivayet: (المَعْرُوفُ بَابٌ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ وَهُوَ يَدْفَعُ مَصَارِعَ السُّوءِ)¹⁶¹ “İyilik cennet kapılarından birisi olup kötülüğün belalarından korur.”
- 123-1294 numaralı rivayet: (نَوْمٌ عَلَى عِلْمٍ خَيْرٌ مِنْ صَلَاةٍ عَلَى جَهْلٍ)¹⁶² “İlim -yorgunluğu- üzerine çekilen uyku, cahilce kılınan (nafile) namazdan daha hayırlıdır.”
- 124-1297 numaralı rivayet: (النَّاسُ رَجُلَانِ: عَالِمٌ وَمُتَعَلِّمٌ وَلَا خَيْرَ فِيمَا سِوَاهُمَا)¹⁶³ “İnsanlar iki türdür. Öğrenen ve öğreten. Bunun dışında kalanlarda hayır yoktur.”
- 125-1298 numaralı rivayet: (النَّبِيُّونَ وَالْمُرْسَلُونَ سَادَةُ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَالشَّهَدَاءُ قَوَادُ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَحَمَلَةُ الْقُرْآنِ عُرَفَاءُ أَهْلِ الْجَنَّةِ)¹⁶⁴ “Nebiler ve Resuller cennet ehlinin efendileri, şehitler cennet ehlinin komutanları, Kur’ân hafızları ise cennet ehlinin arifleridirler.”
- 126-1302 numaralı rivayet: (النِّيَّةُ الصَّادِقَةُ مَعْلَقَةٌ بِالْعَرْشِ فَإِذَا صَدَقَ الْعَبْدُ نِيَّتَهُ) “Doğru niyet arşa asılıdır. Kulun niyeti doğru olduğunda arş hareket eder ve kişi bağışlanır.”¹⁶⁵ (تَحَرَّكَ الْعَرْشُ فَيَغْفِرُ لَهُ
- 127-1308 numaralı rivayet: (نَهَى عَنِ الشُّهْرَتَيْنِ: رَقَّةَ النَّيَابِ وَعَظْمَهَا وَلَبِنَهَا وَخُسُونَتَيْهَا) “(Hz. Peygamber) iki uç durumda olmaktan menetmiştir: Kıyafetin ince ve kalın olanından, yumuşak ve sert olanından, uzun ve kısa olanından menetmiştir. Ancak bunlar arasında dengeli ve orta yola uygun olmalıdır.”¹⁶⁶ (وَطُولِهَا وَقِصْرُهَا وَلَكِنْ سَدَادٌ فِيمَا بَيْنَ ذَلِكَ وَاقْتِصَادٌ
- 128-1322 numaralı rivayet: (هَاجِرُوا مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا)¹⁶⁷ “Dünyayı ve içerisinde bulunanları terk ediniz.”
- 129-1323 numaralı rivayet: (هُدْيَةُ اللَّهِ تَعَالَى إِلَى الْمُؤْمِنِ السَّائِلِ عَلَى بَابِهِ)¹⁶⁸ “Allah’ın

¹⁶¹ Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 6/274. Rivayetin senedinde yalancılıkla itham edilen Muhammed b. el-Kâsım el-Ezdi yer almaktadır. San’ânî, *et-Tenvîr*, 10/487. Elbânî de rivayetin mevzu olduğuna hükmetmiştir. Elbânî, *Za’ifü'l-Câmi’i’s-Şağîr*, 856.

¹⁶² Ğumârî, rivayetinin senedinde yalancı bir ravi olan Ebü'l-Buhterî Vehb b. Vehb el-Kâdî yer aldığından mevzu olduğuna hükmetmiştir. Ğumârî, *el-Muğîr*, 292 No: 443.

¹⁶³ Rivayetinin senedlerinde yer alan ve yalancı olduklarından dolayı mecrûh olan ravilere dair ayrıntılı bilgi için bk. Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 6/294; Elbânî de rivayetinin mevzu olduğunu ifade etmiştir. Elbânî, *Silsile*, 5/447, 11/373.

¹⁶⁴ Ğumârî, rivayetinin farklı tariklerinde yer alan vaddâ ravilerden dolayı mevzu olduğuna hükmetmiştir. *el-Muğîr*; 292 No: 444. Ancak Elbânî rivayetinin zayıf olduğunu belirtmiştir. Elbânî, *Silsile*, 7/494.

¹⁶⁵ Senedinde yer alan Kurra ve Kâsım b. Nasr es-Sâmîrî’nin tenkid edildiğine dair bk. Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 6/301. Elbânî rivayetinin mevzu olduğunu söylemiştir. Elbânî, *Za’ifü'l-Câmi’i’s-Şağîr*, 864. Ğumârî, rivayette bulunan anlam bozukluğuna dikkatleri çekerek asılsız olduğunu ifade etmiştir. Ğumârî, *el-Muğîr*; 293 No: 446.

¹⁶⁶ Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 6/317. Elbânî’ye göre bu lafızlarla aktarılan rivayet mevzu- dur. Elbânî, *Za’ifü'l-Câmi’i’s-Şağîr*, 870. Rivayetinin değerlendirilmesine dair ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. Elbânî, *Silsile*, 5/349.

¹⁶⁷ Ğumârî, Rivayetinin mahfuz olmadığını ifade etmiştir. Ğumârî, *el-Muğîr*, 294 No: 448. Elbânî ise rivayetinin son derece zayıf olduğuna hükmetmiştir. Elbânî, *Silsile*, 10/280.

¹⁶⁸ Senedinde yer alan ravilerin yalancılıkla itham edildiklerine dair bilgi için bk.

mümine hediyesi, kapısında dilenen -kendisinden isteyen- kimsedir.”

130-1331 numaralı rivayet: (وَكُلَّ بِالسَّمْسِ تِسْعَةَ أَمْلَاجٍ يَزُمُونَهَا بِالنَّجَجِ كُلَّ يَوْمٍ وَلَوْلَا) “Güneşten sorumlu dokuz melek vardır.

Her gün ona kar atmaktadırlar. Şayet böyle olmasaydı, -güneş ışını- değdiği her şeyi yakardı.”

131-1337 numaralı rivayet: (الْوَضُوءُ قَبْلَ الطَّعَامِ وَبَعْدَهُ يَنْفِي الْفَقْرَ وَهُوَ مِنْ سُنَنِ) “(المُرْسَلِينَ)¹⁷⁰ “Yemekten önce ve sonra abdest almak fakirliği giderir. Bu uygulama peygamberlerin sünnetlerindedir.”

132-1339 numaralı rivayet: (الْوَيْلُ كُلُّ الْوَيْلِ لِمَنْ تَرَكَ عِيَالَهُ بِخَيْرٍ وَقَدِمَ عَلَى رَبِّهِ بِشَرٍّ)¹⁷¹ “Varislerine hayır bıraktığı halde Rabbine şer ile dönene yazıklar olsun.”

133-1401 numaralı rivayet: (يَكُونُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ عِبَادٌ جُهَالٌ وَقُرَاءَةٌ فَسَقَةٌ)¹⁷² “Âhir zamanda cahil âbidler ve fasık kurrâlar (Kur’ân-ı Kerîm okuyucuları) ortaya çıkacaktır.”

Yapılan çalışma çerçevesinde *Muhtârü'l-eĥâdis*'te yer alan rivayetler içerisinde 133'ünün âlimler tarafından mevzu olduğuna hükmedilmiştir. Elbânî ise söz konusu eserde yer alan rivayetlerden 118'inin mevzu olduğuna hükmetmiştir. Ğumârî de söz konusu eserde yer alan rivayetlerden 53'ünün mevzu olduğuna hükmetmiştir. *Muhtârü'l-eĥâdis*'te her iki âlimin müştereken mevzu olduğuna hükmettiği rivayetler bulunmakla birlikte her birinin verdiği hükümde yalnız kaldığı rivayetler de mevcuttur. Netice itibariyle en az bir âlim tarafından mevzu olduğuna hükmedilen rivayetlerin sayısı 133 olarak tarafımızdan tespit edilmiştir.

SONUÇ

Mısırlı bir araştırmacı olan Seyyid Ahmed el-Hâşimî'nin eserlerinin çoğunluğu Arap dili ile alakalı olup hadisçi kimliği arka planda kalan biridir. *Muhtârü'l-eĥâdisi'n-nebevîyye ve'l-ĥikemi'l-Muĥammedîyye* isimli eser, rivayetlerin alfabetik olarak sıralandığı çağdaş dönemde yazılan eserlerden

Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 6/353. Elbânî de senedinde yer alan ve yalancılıkla itham edilen bazı ravilerin varlığından dolayı rivayetin mevzu olduğuna hükmetmiştir. Elbânî, *Silsile*, 10/286. Ğumârî, farklı tariklerinde yer alan ravilerin yalanla itham edilmelerinden dolayı mevzu olduğunu söylemiştir. Ğumârî, *el-Muĥîr*, 294 No: 449.

¹⁶⁹ Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 6/363. Elbânî'ye göre senedi zayıf olmakla birlikte rivayetin metni peygamber kelamından ziyade İsrâîlî bilgiyi anımsatmaktadır. Elbânî, *Silsile*, 1/462. Dolayısıyla Elbânî'ye göre bu rivayet mevzudur. Elbânî, *Za'ifü'l-Câmi'i's-şagîr*, 885.

¹⁷⁰ Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 6/376. Elbânî rivayetin mevzu olduğuna hükmetmiştir. Elbânî, *Za'ifü'l-Câmi'i's-şagîr*, 889.

¹⁷¹ Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 6/379. Ğumârî, her ne kadar anlamı doğru da olsa rivayetin mevzu olduğunu ifade etmiştir. Ğumârî, *el-Muĥîr*, 296 No: 454. Elbânî bu rivayetin mevzu olduğunu ifade etmiştir. Elbânî, *Silsile*, 4/157.

¹⁷² Süyûtî, *el-Câmi'u's-şagîr*, 501; 590; Münâvî, *Feyzü'l-kadîr*, 6/464; Elbânî, *Za'ifü'l-Câmi'i's-şagîr*, 935.

biridir. İddia edildiği gibi eserde 2000 değil 1579 rivayet yer almaktadır. Aynı şekilde eserle ilgili olarak hem müellifin hem de yayın evlerinin *Muhtârü'l-ehâdîs*'te bulunan rivayetlerin muteber hadis kaynaklarından derlendiği iddiası da gerçeği yansıtmadığı görülmektedir. Eserde mevcut rivayetlerden 837 tanesi *Kütüb-i Sitte*'de yer almaktadır. Buna karşın eserde yer alan hadislerden 742 tanesi *Kütüb-i Sitte* dışındaki hadis kaynaklarında geçmektedir. Buna göre oransal olarak eserde yer alan hadislerin yaklaşık yarısı *Kütüb-i Sitte* dışındaki hadis kaynaklarında geçmektedir.

Eserde yer alan rivayetler Süyûtî'nin *el-Câmi'u's-şâgîr*'inde yer verdiği hadislerle karşılaştırılmıştır. Bunun neticesinde her iki eserde hem metot hem rivayet metinleri hem de kaynak gösteriminin yüzde yüz aynılığı bizi Hâşimî'nin *Muhtârü'l-ehâdîs*'teki rivayetlerinin kaynağının *el-Câmi'u's-şâgîr* olduğu sonucuna ulaştırmıştır. Bununla birlikte Süyûtî ve Münâvî hadislerin sıhhatine işaret etmesine rağmen Hâşimî ne açıkça ne de rumuzlarla buna işaret etmiştir.

Muhtârü'l-ehâdîs'te bulunan hadislerin sıhhat durumunu ortaya koyabilmek adına *el-Câmi'u's-şâgîr* ile alakalı yazılmış çalışmalardan yararlanılmıştır. Bunun üzerine Gumârî ve Elbânî'nin ayrı ayrı mevzu olduğuna hükmettikleri rivayetler alfabetik olarak sıralanmıştır. Bu rivayetlerin sayısı 133 olarak tarafımızdan tespit edilmiştir. Bu rivayetlerden bir kısmına her iki âlim tarafından mevzu hükmü verilirken, diğer bir kısmına ise sadece bir âlim tarafından mevzu olduğuna hükmedilmiştir.

Muhtârü'l-ehâdîs, her ne kadar ahkâmıdan ziyade terğîb ve terhîb ile ilgili rivayetleri içeriyor olsa da bu tür konularda mevzu rivayetlerin kullanımı doğru değildir. Dolayısıyla bu eser okunurken söz konusu mevzu olduğuna hükmedilen 133 rivayetinin tamamına ve yahut en azından ittifâken her iki âlimin mevzu olduğuna hükmettiği rivayetlere dikkat etmek gerekir.

KAYNAKÇA

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. Hilâl b. Esed eş-Şeybânî. *Müsned*. thk. Şuayb Arnaût vd. by.: Müessesetü'r-Risâle, 2001.

Bağcı, H. Musa. “Medrese Eğitiminde Hadis Birikimi – Diyarbakır Örneği”. *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*. 1 (Nisan 2009), 45-59.

Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin. *Şu'abü'l-îmân*. thk. Abdülali Abdülhamid. 14 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2003.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl. *el-Câmi'u's-şâhih*. nşr. Muhammed Zühayr b. Nasr. 9. Cilt. b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 2001.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl. *el-Edebü'l-müfred*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâki. Beyrut: Daru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1989.

Çakan, İsmail Lütfü. *Hadis Edebiyatı*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2008.

Çite, Mukaddes. *Münâvî'nin Feyzu'l-Kadîr Adlı Eserinde Süyûtî'ye İtirazları (3. Cilt)*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Dârimî, Ebû Muhammed Abdullâh b. Abdirrahmân b. el-Fazl. *Sünen*. thk. Hüseyin Selîm Esed ed-Dârânî. 4 Cilt. Suudi Arabistan: Dâru'l-Muğnî, 2000.

Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. *es-Sünen*. thk. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd. 4 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, ts.

Ece, Abdurrahman. "el-Gumârî ve el-Muğîr Ale'l-Ehadisi'l-Mavdûa Fi'l-Cami'i's-Sağîr Adlı Eseri", *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi* 4 (2010), 104-136.

Elbânî, Nâsiruddîn. *Silsiletü'l-ehâdîsi's-şahîha*. 2 Cilt. b.y.: el-Mektebetü'l-İslâmî, ts.

Elbânî, Nâsiruddîn. *Silsiletü'l-ehâdîsi'z-za'ife ve'l-mevzû'a*. 14 Cilt. Riyad: Dâru'l-Meârif, 1992.

Elbânî, Nâsiruddîn. *Za'ifu'l-Câmi'i's-şagîr ve ziyâdâtüh*. b.y.: el-Mektebetü'l-İslâmî, ts.

Gumârî, Ebû'l-Feyz Ahmed b. Muhammed b. es-Siddîk. *el-Muğîr 'ale'l-ehâdîsi'l-mevzû'a fi'l-Câmi'i's-Sağîr*. thk. Şeyh Rabî' Şâtîlâ. b.y.: Şirketu Dâri'l-Meşâri, 2008.

Gümüş, Mustafa. *Münâvî'nin Suyûtî'ye İtirazları (Feyzu'l-Kadîr'in İkinci Cildi Özelinde)*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Hâşimî, Seyyid Ahmed. *Cevâhiru'l-belâğa*. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1999.

Hâşimî, Seyyid Ahmed. *el-Kavâidu'l-esâsiyye li'lüğati'l-Arabiyye*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1935.

Hâşimî, Seyyid Ahmed. *el-Müfredü'l-alem fi resmi'l-kalem*. Mısır: Matbaatu'n-Nîl, ts.

Hâşimî, Seyyid Ahmed. *Mizânu'z-zeheb fi sinâati şî'ri'l-Arab*. thk. Alâuddîn Atiyye b.y.: Mektebetu Dâri Beyrûtî, 2006.

Hâşimî, Seyyid Ahmed. *Muhtârü'l-ehâdîsi'n-nebeviyye ve'l-hikemi'l-Muhammediyye*. çev. A. Fikri Yavuz, Abdullah Aydın. İstanbul: Eser Neşriyat ve Dağıtım, 1981.

Hâşimî, Seyyid Ahmed. *Muhtârü'l-ehâdîsi'n-nebeviyye ve'l-hikemi'l-Muhammediyye*. çev. Abdülvehhab Öztürk. İstanbul: Kahraman Yayınları, 2015.

Hâşimî, Seyyid Ahmed. *Muhtârü'l-ehâdîsi'n-nebeviyye ve'l-hike-*

mi'l-Muhammediyye. Endonezya: Dâru'l-İlm, ts.

İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed el-Kûfî. *el-Muşannef*. thk. Kemal Yusuf el-Hût. 7 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1988.

İbnu's-Şalâh, Ebû Amr Takıyyüddîn Osmân b. Salâhiddîn Abdirrahmân b. Mûsâ eş-Şehrezûrî. *Muqaddimetü İbni's-Şalâh ('Ulûmü'l-hadîs)*. thk. Nureddin Itr. Suriye: Dâru'l-Fikr, 1986.

İsfehânî, Ebû Nuaym. *Hilyetü'l-evliyâ' ve tabakâtü'l-asfiya*. 10 Cilt. Mısır: es-Seâde, 1974.

Kazvînî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce. *es-Sünen*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 2 Cilt b.y.: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabîy, ts.

Keleş, Emel. *Münâvî'nin Suyûtî'ye İtirazları (Feyzû'l-ğadîr'in Dördüncü Cildi Özelinde)*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Kılıç, Hulusi. "Ahmed el-Hâşimî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/89. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.

Kırbaçoğlu, M. Hayri. *Hadis Metodolojisi*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2006.

Kuddâî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Selâme b. Cafer b. Ali el-Misrî. *Müsnedü's-Şihâb*. thk. Hamdi b. Abdilmecid es-Silefî. 2 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1986.

Kuşeyrî, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim. *el-Câmi'u's-şahîh*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabîy, ts.

Mazhari, Nasseruddin. *Münâvî'nin Süyûtî'ye İtirazları (Feyzû'l-Kadîr'in Birinci Cildi Özelinde)*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Münâvî, Zeynüddîn Muhammed Abdürraûf b. Tâcil'ârifin b. Nûriddîn Alî el-Haddâdî. *Feyzû'l-ğadîr*. Mısır: el-Mektebetü't-Ticâriyetü'l-Kübrâ, 1937.

Polat, Salahattin, Hâbil Nazlıgöl, Süleyman Doğanay. *Hadis Araştırma ve Tenkit Klavuzu*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2008.

Polat, Salahattin. *Hadis Araştırmaları*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2011.

San'ânî, Ebû İbrâhîm İzzüddîn Muhammed b. el-İmâm el-Mütevekkil-Alellâh İsmâîl. *et-Tenvîr şerhu Câmi'i's-şagîr*. thk. Muhammed İshâk Muhammed İbrâhîm. 11 Cilt. Riyad: Mektebetü Dâri's-Selam, 2011.

Süyûtî, Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî eş-Şâfiî. *el-Câmi'u's-şagîr min hadîsi'l-beşîri'n-nezîr*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2004.

Taberânî, Ebü'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb. *el-Mu'cemü'l-
evsaf*. thk. Tarık b. İvedillâh b. Muhammed, Abdülmuhsin b. İbrâhîm el-
Hüseynî. 10 Cilt . Kahire: Dâru'l-Harameyn, ts.

Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd). *el-Câmi'u's-şahîh*,
thk. İbrahim Utve. 5 Cilt. Mısır: Şeriketu Mektebeti ve Tabâati Mustafa
el-Bâbî, 1975.

Uğur, Mücteba. “*Deylemî*”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*.
9/266. İstanbul: TDV Yayınlar, 1994.

Uğur, Mücteba. “*el-Camiu's-sagîr*”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansik-
lopedisi*. 7/113-114. İstanbul: TDV Yayınlar, 1993.

Yılmaz, Lokman. *Münavi'nin Süyûtî'ye İtirazları (Feyzu'l-Kadir'in
Altıncı Cildi Örneği)*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.